

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 13 NOVEMBER 1940

No. 1295

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.*

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD: Blz.

Woningexploitatie en vaste lasten door <i>Dr. Ir. H. G. van Beusekom</i>	678
Een schaderegeling uit het begin der 19e eeuw door <i>Ch. Glasz</i>	680
De Italiaansche havens en de wederopbouw van de Europeesche huishouding door <i>A. Giordano</i>	682
Aanteekeningen.	
Overheidscontrole op prijzen en inkomens	683
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	687
Boekbesprekingen.	
Welvaart en industrie in Nederland, bespr. door <i>P. de Wolff</i>	690
Ontvangen boeken	690
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandsche grootbanken	691
Hypotheekrente in Nederland	691
Statistieken.	
Bankdisconto's — Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	691—692

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Reeds in ons vorige overzicht hebben wij erop gewezen, dat de situatie op de *geldmarkt* niet eerder weer geheel duidelijk zou worden, dan nadat de invloed van den 1-November-termijn achter den rug zou zijn. Vooral ditmaal, nu de speciale 1-November-vraag naar bankpapier immers in een tijdvak viel van toch reeds voortdurend stijgende circulatie, zoodat de twee factoren: geleidelijk accreus en eenmalige, tijdelijke November-behoefte moeilijk te scheiden zijn, is dit het geval. Intusschen geeft de laatst verschenen bankstaat van De Nederlandsche Bank ervan blijk, dat het aanbod op de geldmarkt verruiming heeft ondergaan, door de daling van den post, „rechtstreeks bij de Bank ondergebracht schatkistpapier” met 26 millioen, waartegenover de post „rekening-courant-saldi van anderen” slechts met circa 10 millioen terugliep en de beleeningen met 5 millioen stegen. De bankbiljettencirculatie liep nog niet veel terug, terwijl ook de post „diverse rekeningen” op de debetzijde der balans, die verleden week met een sprong tot 91 millioen was gestegen, slechts een geringe daling onderging. Ook de goudvoorraad blijkt met een gering bedrag (circa 3 millioen) te zijn toegenomen.

De *obligatiemarkt* heeft deze week te lijden gehad van een gevoelige reactie. Vooral de publicatie van den weekstaat van de centrale bank per 4 November, waaruit een verdere sprongsgewijze stijging van den biljettenomloop bleek — een verschijnsel, dat overigens voor een belangrijk deel op seizoensfactoren berust — benevens een toeneming van het rechtstreeks bij de bank ondergebrachte schatkistpapier tot niet ver beneden de 200 millioen, deed den reeds latent bestaanden angst voor inflatie aanwakkeren. De obligatiekoersen stonden reeds voorheen onder druk, maar die tendens werd thans belangrijk verscherpt, terwijl aan den anderen kant de haussebeweging op de *aandeelenmarkt*, die ook reeds geruimen tijd bestond, een nieuwen stimulans ondervond. De onevenwichtige reactie, die de New-Yorksche beurs toonde na de verkiezing van Roosevelt voor zijn derden ambtstermijn, bleek ook hier op het koersverloop invloed te hebben. Intusschen was op den laatsten dag der week — waarschijnlijk mede in verband met de door den Commissaris-Generaal voor Financiën en Economie gedane mededeelingen terzake van de monetaire situatie en de te verwachten verhooging der winstbelasting — een reactie op de aandelenmarkt, en tevens een licht herstel op de obligatiemarkt, merkbaar, welke reactie zich in de eerste dagen van de nieuwe week voortzette.

WONINGEXPLOITATIE EN VASTE LASTEN.

De invloed van de vaste lasten op de exploitatie van woningen komt in ons land telkens weer aan de orde.

In de jaren na 1931, toen van hoogerhand getracht werd, een algemeene daling van het kostenpeil te bewerken en daarin ook de woninghuren te betrekken, vormden de vaste lasten de groote moeilijkheid, omdat deze zich tegen elk streven naar verlagening verzetten ¹⁾.

Thans begint de druk van de andere zijde, doordat hier en daar van het voornemen blijkt om bepaalde lasten op het onroerend goed te verhoogen, ten einde een dreigend tekort in de overheidshuishouding te ontgaan.

Van de zijde der belanghebbenden wordt terecht aandacht gevraagd voor de moeilijke positie, waarin de woning-exploitatie door de waardevermindering van het onroerend goed nu reeds verscheidene jaren verkeert.

Verdere verhooging van de lasten op het onroerend goed wordt als in hooge mate onbillijk bestempeld, omdat deze lasten reeds nu zeer drukkend zijn.

De exploitatie-uitgaven.

De Hoofdspecteur van de Volkshuisvesting heeft in zijn jaarverslag over 1938 de volgende gegevens gepubliceerd over de in exploitatie zijnde woningwoningen. Deze gegevens hebben betrekking op de huren, de kosten van het waterverbruik en de belastingen.

Omschrijving	Gemeenten met aantal inwoners.					
	boven 30.000		van 5.000 tot 30.000		beneden 5.000	
Aantal woningen	88.223		24.814		12.665	
Gemiddelde jaarhuur	f 218.—		f 185.—		f 144.—	
Gemiddelde weekhuur	„ 4.20	100.0	„ 3.55	100.0	„ 2.75	100.0
Waterverbruik	„ 15.—	6.9	„ 14.45	7.8	„ 14.90	10.3
Belastingen totaal	„ 22.20	10.2	„ 15.55	8.4	„ 10.65	7.4
Grondbelasting	„ 14.05	6.5	„ 11.35	6.1	„ 8.70	6.0
Andere belastingen	„ 8.15	3.7	„ 4.20	2.3	„ 1.95	1.4

Uit deze cijfers blijkt, dat de kosten van het waterverbruik voor een arbeiderswoning door het geheele land nagenoeg gelijk zijn, doch dat de belastingen hooger worden naarmate de gemeente groter is.

De grondbelasting bedraagt voor de drie groepen van gemeenten steeds ruim 6 pCt. van de huur. De overige belastingen zijn in hoofdzaak polderlasten of dijk- en sluis-gelden. Alleen in de grotere gemeenten pleegt straatbelasting te worden geheven.

De cijfers moeten als gemiddelden worden beschouwd. Zij gelden voor arbeiderswoningen, die met voorschotten ingevolge de Woningwet zijn gebouwd.

Voor een in de voorbijgegangene periode met woningwetvoorschot gebouwde arbeiderswoningen in de drie grootste gemeenten kan de volgende exploitatierekening worden opgezet.

Amsterdam. Rotterdam. 's-Gravenhage.

Erfpachtscanon of annuïteit van het grondvoorschot			
voorschot	f 65.—	f 55.—	f 45.—
Grondbelasting	„ 17.50	„ 17.—	„ 15.—
Straatbelasting	„ 12.50	„ 8.50	„ 8.—
Andere belastingen	„ 2.50	„ 2.10	„ 1.—
Waterleiding	„ 20.—	„ 14.—	„ 12.—
Brandverzekering	„ 0.50	„ 0.50	„ 0.50
Onderhoud	„ 37.—	„ 37.—	„ 37.—
Administratie	„ 8.—	„ 8.—	„ 8.—
Totale exploitatie-uitgaven buiten rente en aflossing van het bouwkapitaal	f 163.—	f 140.10	f 126.50

¹⁾ Zie o.m. E.-S.B. van 18 en 25 Maart 1936.

Volgens het reeds genoemde onderzoek van den Hoofdspecteur voor de Volkshuisvesting zijn de gemiddelde huren van alle woningwoningen als volgt:

Amsterdam. Rotterdam. 's-Gravenhage.

Huur zonder kosten waterleiding	f 256.—	f 240.—	f 228.—
Waterleiding	„ 20.—	„ 14.—	„ 12.—
Huur met water	f 276.—	f 254.—	f 240.—
Totale exploitatie-uitgaven als boven becijferd	„ 163.—	„ 140.—	„ 126.50
Blijft voor annuïteit bouwkapitaal	f 113.—	f 114.—	f 113.50
In procenten van de brutohuur	41 pCt.	45 pCt.	47 pCt.
Zoodat de exploitatie-uitgaven buiten de annuïteit van het bouwkapitaal vorderen	59 pCt.	55 pCt.	53 pCt.
of in gulden per week	f 3.15	f 2.70	f 2.45

In de groote steden moet dus, voordat men toekomt aan het betalen van rente en aflossing van het bouwkapitaal, een bedrag, varierende van f 2.45 tot f 3.15 per week, worden betaald. In Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage is daarin begrepen voor den grond, de kosten van waterleiding en belastingen onderscheidenlijk f 2.26, f 1.82 en f 1.56 per week, t.w. totaal f 117.50, f 94.60 en f 81.— per jaar.

In het huurbedrijf pleegt men het aldus uit te drukken, dat deze bedragen iedere week „naar de overheid gaan.”

Het kan van belang zijn, deze kosten nader te ontleden. Hierbij kan dan tevens bliken, in hoeverre verhooging toelaatbaar moet worden geacht, en anderzijds in hoeverre verlaging mogelijk zou zijn.

Begonnen zal worden met de grondbelasting. De kosten van het waterverbruik en de straatbelasting zullen in een volgend artikel afzonderlijk worden behandeld.

De grondbelasting.

De grondbelasting, die verreweg de oudste van de genoemde lasten is, is, zooals bekend, een Rijksbelasting, waarop door de provincie en de gemeenten opcenten worden geheven.

De hoofdsom der belasting verschilt naar gelang van de grootte der gemeente en het kostenpeil ter plaatse. Zooals boven reeds werd opgemerkt, bedraagt de totale aanslag in de drie gemeentegroepen ongeveer hetzelfde percentage van de huur van een arbeiderswoning.

In het hierna volgende zal een opstelling worden gegeven van hoofdsom, opcenten en totaal der aanslagen in de drie grootste gemeenten voor een aantal jaren, te beginnen met 1920.

De eerste tabel vermeldt de opbrengst der grondbelasting in Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage in gulden, namelijk de hoofdsom, de opcenten en het totaalbedrag.

Geen onderscheid is gemaakt tusschen „gebouwd” en „ongebouwd”, terwijl evenmin onderscheiden zijn de opcenten van Rijk, provincie en gemeenten.

Door het Rijk worden 20 opcenten geheven, welke tot 1933 ten goede kwamen aan het Leeningfonds 1914. Na 1933 worden alleen 20 opcenten op de gebouwde eigendommen geheven ten behoeve van de algemeene middelen.

De provincie heft op de totale hoofdsom 20 opcenten; de gemeente 80 opcenten op gebouwd en 20 op ongebouwd.

Vanaf 1 Mei 1931 tot en met 1934 werd 75 pCt. van de hoofdsom uitgekeerd aan de gemeente, over 1935 en 1936 35 pCt. aan de gemeente en 40 pCt. aan het in 1935 ingestelde werkloosheidssubsidiefonds. Van 1937 af ont-

TABEL I

Jaar	AMSTERDAM			ROTTERDAM			's-GRAVENHAGE		
	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal
1920	f 1.843.250	f 1.651.545	f 3.494.795	f 1.371.313	f 1.120.837	f 2.502.150	f 1.186.190	f 979.738	f 2.165.928
1925	„ 2.243.490	„ 2.653.093	„ 4.896.583	„ 1.655.386	„ 1.972.372	„ 3.627.758	„ 1.432.411	„ 1.704.200	„ 3.136.611
1930	„ 2.686.402	„ 3.182.872	„ 5.869.274	„ 1.980.953	„ 2.363.043	„ 4.343.996	„ 1.754.813	„ 2.090.975	„ 3.845.788
1931	„ 2.781.091	„ 3.296.878	„ 6.077.969	„ 2.029.350	„ 2.221.253	„ 4.450.603	„ 1.818.364	„ 2.167.393	„ 3.985.757
1932	„ 2.854.744	„ 3.385.372	„ 6.240.116	„ 2.069.432	„ 2.469.524	„ 4.538.956	„ 1.882.625	„ 2.244.706	„ 4.127.331
1933	„ 2.916.096	„ 3.445.585	„ 6.361.681	„ 2.088.125	„ 3.487.404	„ 4.575.529	„ 1.960.528	„ 2.333.466	„ 4.293.994
1934	„ 2.955.152	„ 3.492.663	„ 6.447.815	„ 2.139.373	„ 2.549.560	„ 4.689.433	„ 2.021.550	„ 2.407.035	„ 4.428.585
1935	„ 3.040.841	„ 3.652.761	„ 6.636.412	„ 2.208.937	„ 2.658.670	„ 4.867.607	„ 2.084.986	„ 2.483.410	„ 4.568.396
1936	„ 3.088.371	„ 3.652.761	„ 6.741.132	„ 2.246.500	„ 2.670.111	„ 4.916.611	„ 2.126.591	„ 2.533.890	„ 4.660.481
1937	± „ 3.120.000	± „ 3.700.000	± „ 6.820.000	± „ 2.262.649	± „ 2.689.904	± „ 4.952.553	± „ 2.148.977	± „ 2.560.845	± „ 4.709.822
1938	± „ 3.150.000	± „ 3.735.000	± „ 6.885.000	± „ 2.291.281	± „ 2.724.260	± „ 5.015.541	± „ 2.175.000	± „ 2.580.000	± „ 4.755.000

TABEL II

Jaar	AMSTERDAM			ROTTERDAM			's-GRAVENHAGE		
	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal
1920	f 2.86	f 2.55	f 5.41	f 2.66	f 2.19	f 4.85	f 3.34	f 2.76	f 6.10
1925	„ 3.12	„ 3.69	„ 6.81	„ 2.98	„ 3.59	„ 6.57	„ 3.59	„ 4.26	„ 7.85
1930	„ 3.55	„ 4.20	„ 7.75	„ 3.40	„ 4.—	„ 7.40	„ 4.—	„ 4.78	„ 8.78
1931	„ 3.63	„ 4.28	„ 7.91	„ 3.46	„ 4.08	„ 7.54	„ 4.19	„ 4.69	„ 8.88
1932	„ 3.70	„ 4.40	„ 8.10	„ 3.53	„ 4.04	„ 7.57	„ 4.09	„ 4.90	„ 8.99
1933	„ 3.76	„ 4.44	„ 8.20	„ 3.56	„ 4.24	„ 7.80	„ 4.23	„ 5.05	„ 9.28
1934	„ 3.78	„ 4.46	„ 8.24	„ 3.58	„ 4.31	„ 7.89	„ 4.27	„ 5.09	„ 9.36
1935	„ 3.89	„ 4.61	„ 8.50	„ 3.71	„ 4.48	„ 8.19	„ 4.32	„ 5.18	„ 9.50
1936	„ 3.94	„ 4.67	„ 8.61	„ 3.75	„ 4.48	„ 8.23	„ 4.37	„ 5.22	„ 9.59
1937	„ 3.98	„ 4.71	„ 8.69	„ 3.79	„ 4.50	„ 8.29	„ 4.38	„ 5.23	„ 9.61
1938	„ 3.99	„ 4.72	„ 8.71	„ 3.74	„ 4.44	„ 8.18	„ 4.41	„ 5.23	„ 9.64

TABEL III

Jaar	AMSTERDAM			ROTTERDAM			's-GRAVENHAGE		
	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal	Hoofdsom	Opcenten	Totaal
1920	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1925	109	145	126	112	164	135	108	154	128
1930	124	165	143	128	183	154	120	173	144
1931	127	168	146	130	187	156	125	170	145
1932	129	173	150	133	185	156	123	177	147
1933	132	174	151	134	194	161	127	183	152
1934	133	175	152	135	197	162	128	184	153
1935	136	181	157	140	205	169	130	188	156
1936	138	183	159	141	205	170	131	189	157
1937	139	185	160	143	206	171	131	190	158
1938	139	185	160	141	203	168	132	190	158

vangt de gemeente 35 pCt. van de hoofdsom op gebouwd en 50 pCt. van de hoofdsom op ongebouwd.

De tweede tabel toont de opbrengst per hoofd der bevolking, terwijl de derde tabel deze uitdrukt in procenten, waarbij de opbrengst over 1920 op 100 is gesteld. Deze laatste tabel geeft een beeld van de stijging van den belastingdruk sedert 1920, in welk jaar de druk der grondbelasting nog vrijwel gelijk was aan die van 1914.

Wat deze cijfers leeren.

De stijging van het bedrag van de hoofdsom per hoofd der bevolking is slechts bescheiden van aard. Zij bedraagt ongeveer 30 à 40 pCt. en is dus niet grooter dan de stijging van het algemeene kostenpeil sedert 1914.

Veel grooter dan de stijging van de hoofdsom is de stijging van het bedrag der opcenten. In Amsterdam stegen deze tot meer dan 180 pCt., in 's-Gravenhage tot 190 pCt. en in Rotterdam zelfs tot boven 200 pCt. van het bedrag van 1920. Dientengevolge steeg ook de totaalopbrengst aanmerkelijk meer dan overeenkomt met de stijging van de kosten van levensonderhoud, namelijk tot 160 à 170 pCt. van 1920.

De conclusie hieruit ligt voor de hand. De opbrengst van de hoofdsom is sedert 1914 gestegen tot een peil, dat ongeveer strookt met dat van de kosten van levensonderhoud, doch de opbrengst der opcenten is verdubbeld of nagenoeg verdubbeld. Het Rijk is dus matig gebleven in zijn eischen, maar de gemeenten hebben, in verband met

hun begrotingsmoeilijkheden, de opcenten steeds verder opgevoerd. In de jaren na 1931, toen zich met het onroerend goed groote moeilijkheden voordeden, zijn er dan ook reeds stemmen opgegaan om bij het streven naar verlaging van de vaste lasten, welke vooral in de groote gemeenten tot een ondragelijke hoogte waren opgevoerd, ook de gemeentelijke opcenten op de grondbelasting te betrekken.

Toch ligt de zaak niet zoo. Immers zijn de opcenten op de hoofdsom der grondbelasting de laatste jaren niet verhoogd. De 80 opcenten op gebouwd en de 20 op ongebouwd gelden reeds van vóór 1925. Verhooging heeft niet plaats gehad.

Dit treedt duidelijk aan het licht, wanneer men nagaat, hoe de verhouding is tusschen het bedrag der opcenten en de hoofdsom in de verschillende gemeenten.

In 1920 was het bedrag der opcenten nog kleiner dan de hoofdsom. In 1925 blijkt het echter grooter te zijn geworden, nl. 118½ pCt. in Amsterdam, 119 pCt. in Rotterdam en 118½ pCt. in 's-Gravenhage. Deze percentages zijn tot heden practisch onveranderd gebleven. Voor al de jaren van 1925 tot heden bedragen de opcenten 118 à 119 pCt. van de hoofdsom ²⁾.

²⁾ Dit ligt ook voor de hand. Immers worden op gebouwd 20 + 20 + 80 = 120 opcenten geheven en op ongebouwd 60. Door het veel hoogere totaal der aanslagen op gebouwd moet het gemiddelde percentage nabij de 120 liggen.

In tegenstelling met de andere belastingen heeft men hier dus te doen met een belasting, die in meer dan 15 jaar niet verhoogd is. De stijging is uitsluitend toe te schrijven aan de gestegen belastbare opbrengst van de perceelen, van welke de belasting wordt geheven. De stijging van de indexcijfers voor de opcenten in tabel III verloopt dan ook in vergelijking met die van de hoofdsommen constant in de verhouding, die daarvoor in de drie onderzochte gemeenten reeds in 1925 bestond.

Aanvaardt men het beginsel van een directe heffing op het onroerend goed met het daaraan verbonden bezwaar, dat deze geen rekening houdt met de draagkracht, doch een zakelijke belasting is, die betaald moet worden, of de zaak iets opbrengt of niet, dan geeft de heffing van de grondbelasting geen aanleiding tot critiek. Het streven naar verlaging van de vaste lasten zou dan ook eerst in de allerlaatste plaats de grondbelasting moeten treffen.

Tijdelijke vrijstelling van grondbelasting bij nieuwbouw.

Slechts een enkele opmerking kan hierbij nog worden gemaakt. Wij meenen, dat het in het buitenland wel gebruikelijk is, voor den bouw van nieuwe woningen gedurende een beperkt aantal jaren vrijdom van grondbelasting te verlenen. Reeds in oude tijden werd dit middel toegepast om de uitbreiding der steden aan te moedigen.

In dezen tijd zou een dergelijk middel zeker niet misplaatst zijn om hen, die zouden willen bouwen, doch door de vele moeilijkheden worden weerhouden, over een dood punt heen te helpen.

Voor verlaging van deze belasting zien wij vooralsnog geen aanleiding. Voor tijdelijk uitstel van het aanslaan van behouwd perceelen, ten einde den bouw aan te moedigen, zou echter zeker wat te zeggen zijn.

Het is een bescheiden middel, dat aan de openbare kassen slechts weinig behoeft te kosten. Het is reeds eerder aanbevolen, doch zonder resultaat. Indien er echter ooit aanleiding zou kunnen bestaan om dit middel toe te passen, dan is dit nu wel het geval.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

EEN SCHADEREGELING UIT HET BEGIN DER 19e EEUW.

Een ramp, door natuurkrachten of oorlogsgeweld aan een deel van de bevolking van een land overkomen, stelt dit land voor de taak het getroffen volksdeel op den weg naar de normale levensverhoudingen te doen terugkeeren. Herstel van de geleden materiele schade is hiertoe uiteraard een der voornaamste voorwaarden.

Bij de vaststelling der beginselen, naar welke het herstel van deze materiele schade zal worden geregeld, spelen zoowel overwegingen van zedelijken aard als van doelmatigheid een rol. Van zedelijken aard is inzonderheid de cardinale vraag, hoe de lasten, die de schade medebrengt, tusschen de getroffen en hen, die van de schade vrij zijn gebleven, behooren te worden verdeeld. "Zijn aangaande deze vraag de normen gevonden, dan is het vaststellen der regelen, waarin deze normen worden belichaamd, in hoofdzaak een vraagstuk van doelmatigheid.

In een tijd, waarin de regeling der oorlogsgeweldschade, die in ons land is toegebracht, de gemoederen bezighoudt, kan het leerzaam, althans belangwekkend, zijn om na te gaan, hoe bij rampen in het verleden zij, die toen leefden, de oplossing van de zedelijke en doelmatigheidsvragen, die zich aan hen opdrongen, hebben gevonden. Ten aanzien van de uit de vaderlandsche geschiedenis bekende ontploffing van het kruitschip te Leiden is ons de regeling van de hierdoor geleden schade nauwkeurig bekend door de in 1833 bij de Landsdrukkerij verschenen „Algemeene Rekening wegens de Ramp aan de stad Leijden overgekomen op den 12den Januari 1807”.

Zoowel omtrent de wijze, waarop de middelen tot leniging van de gevolgen dezer catastrofe zijn gevonden,

als aangaande de nauwkeurig geregelde bestemming dezer middelen brengt deze uitvoerige verantwoording verschillende belangwekkende omstandigheden aan het licht, en het schijnt gerechtvaardigd de voornaamste hiervan nader te beschouwen. Zulks doende, dient men zich uiteraard te realiseeren, dat de ramp van Leiden ver achter ons ligt en een samenleving trof, die in vrijwel alle opzichten zeer groote afwijkingen van ons huidig bestel vertoonde. Daarbij komt, dat — ook relatief gezien — de omvang van de schade, die destijds in Leiden werd aangericht, zoodanig was, dat de huidige materiele oorlogschade in een stad als Middelburg deze waarschijnlijk al overtreft; bij de momenteele totale oorlogsschade in ons land valt zij in het niet. Zulks doet overigens, naar het ons wil voorkomen, niet af aan de waarde, die ook in onze oogen aan wat toentertijd tot stand werd gebracht, dient te worden toegekend. Hetgeen daarvan nog het meest tot ons spreekt is de werkdadige wijze, waarop de Overheid en de bevolking van het toenmalige Koninkrijk Holland de getroffen stad en haar burgers de helpende hand hebben geboden. De doelmatigheidsoplossingen zullen ons, die in een samenleving van geheel andere structuur leven, wellicht hier en daar minder te zeggen hebben; de naleving van de zedelijke eischen van gerechtigheid en barmhartigheid, die uit een kennismaking dezer schaderegeling naar voren komt, heeft ook voor ons na zooveel jaren nog niets van haar beteekenis ingeboet.

Bepalen wij ons thans tot hetgeen de geschiedenis leert.

De omstandigheden, waaronder de ramp zich voordeed, zijn, voorzoover deze ons nog belang inboezemen, in enkele woorden medegedeeld. In den morgen van 12 Januari 1807 was, volstrekt buiten weten van het stadsbestuur, een kruitschip, bestemd voor 's lands magazijn te Delft, te Leiden binnengekomen en aan de Steenschuur aangelegd. In den avond van denzelfden dag vloog het schip in de lucht, waardoor 151 personen het leven verloren, eenige honderdtallen perceelen werden vernield, en talrijke andere werden beschadigd.

De regeling der geleden schade laat zich op eenvoudige wijze behandelen aan de hand van de op blz. 681 vermelde opstelling van inkomsten en uitgaven, opgemaakt uit de hiervoren genoemde „Algemeene Rekening”¹⁾.

Inkomsten.

Zoals blijkt, zijn deze voor een belangrijk deel door een inzameling en voorts door bijdragen van het Rijk verkregen.

Evenals bij vroegere en latere rampen²⁾ gebruikelijk is geweest, heeft men zich met een oproep tot de landgenooten gericht en zulks ook in het onderhavige geval niet vergeefs. Het resultaat der inzameling was zeer gunstig en de „Algemeene Rekening” bevat een uitvoerige opsomming van de giften, welke uit alle deelen van ons land bijeen zijn gebracht, terwijl ook het buitenland en de koloniën zich niet onbetuigd hebben gelaten. Gezien

¹⁾ De nauwkeurigheid en uitvoerigheid van deze verantwoording is opvallend voor een publicatie in een tijd, waarin men zeer geheimzinnig placht te zijn ten aanzien van het beheer der publieke financiën. Thorbecke's bekende geschrift „Over plaatselijke begroting”, een warm pleidooi voor publiciteit, zou eerst in 1847 verschijnen.

Verdere bronnen zijn: Prof. Dr. L. Knappert, „De ramp van Leiden”, Schoonhoven 1906, en Prof. P. J. Blok, „Geschiedenis eener Hollandsche Stad”, vierde deel: 's-Gravenhage 1918.

²⁾ Zoo is blijkens het verslag van het „Nationale Steuncomité Stormramp 1925” niet minder dan drie miljoen gulden geofferd voor de slachtoffers van de Stormramp, die op 10 Augustus 1925 ons land trof, waardoor het mogelijk bleek „aan alle billijke finantieele eischen, die aan het comité gesteld werden, te voldoen” (blz. 23 van het verslag).

<i>Inkomsten.</i>	in duizenden guldens	<i>Uitgaven.</i>	
Inzameling	1.163	Voorziening in de meest dringende behoeften	86
<i>Bijdragen van het Rijk:</i>		Schadevergoedingen	1.148
In de meest dringende behoeften	100	Onderstand aan behoeftigen en armeninrichting voor werkverschaffing	34
Tot herstelling der publieke gebouwen, ker- ken e.d.	221	Herstelling der publieke gebouwen, kerken, enz. ..	285
Door afstand van eenige belastingen.....	60	Betaling der renten van de schulden der stad	133
Door betaling der renten van de schulden der stad	133	Onteigening van gronden	32
Voor onteigening van gronden.....	32	Opruiming der ruïne, aanbouw van eenige nieuwe huizen, voorzieningen omtrent het terrein der ruïne	99
	546	Uitgaven ten behoeve van de geldleening	31
Opbrengst van verkochte afbraak, materialen, enz.	182	Onkosten, enz.	43
	1.891		1.891

de zorgelijke omstandigheden, waarin ons land destijds verkeerde, is deze offervaardigheid te opvallender en zij geeft getuigenis van den diepen indruk, dien de ramp destijds allerwegen gemaakt heeft.

Ongetwijfeld heeft tot dit gunstig resultaat het krachtig initiatief, dat van de Regeering van Lodewijk Napoleon uitging, bijgedragen. Van Rijkswege werd een collecte in alle steden en dorpen gelast; de gelden werden departementsgewijze verzameld en aan het stadsbestuur van Leiden afgedragen. Ook de bestemming der gelden — waarover later — werd bij Koninklijk Decreet nauwkeurig geregeld, terwijl de verantwoording van de besteding hiervan aan den Koning moest geschieden, hetgeen inderdaad later aan Koning Willem I heeft plaats gevonden.

Naast de middelen, door de liefdadigheid der landge-
nooten bijeengebracht, spelen de bijdragen, welke het Rijk verleend heeft, een belangrijke rol. In hun omvang zijn deze overigens door verschillende oorzaken ver ten achter gebleven bij hetgeen de Regeering van Koning Lodewijk Napoleon blijkens de verschillende decreten aan de getroffen stad en haar inwoners ten goede had willen doen komen. De van Rijkswege verleende hulp was van een opmerkelijke veelzijdigheid, gelijk uit de hierna volgende opsomming moge blijken:

1. Daags na de ramp werd f 100.000 geschonken ter voorziening in de meest dringende behoeften ³⁾.

2. Bij de ramp waren een aantal publieke gebouwen, alsmede kerken e.d., beschadigd. De kosten tot het herstel hiervan, die een bedrag van f 221.000 hebben beloopt, zijn krachtens een Koninklijk Decreet van 28 Januari 1807 ten laste van den Staat gekomen.

3. De opbrengst gedurende tien jaren van eenige belastingen, nl. het land-, passagie-, paarden- en plaisiergeld alsmede van het dienstbodengeld (voorzoover deze laatste heffing nog plaats vond), werd, evenals die van het van vreemdelingen geheven patentrecht, bestemd om ten behoeve van de slachtoffers der ontploffing te worden aangewend ⁴⁾. Zulks is geschied door deze gelden te gebruiken voor de rente en aflossing eener geldleening van f 100.000, die bij eenige kapitaalkrachtige personen werd aangegaan. Het provenu dezer geldleening werd aangewend tot het verlenen van rentelooze voorschotten en somtijds ook toelagen aan hen, die met de schadevergoeding terzake van de hun toegebrachte schade, niet konden volstaan. Door de inlijving van het Koninkrijk Holland in het Fransche Rijk, heeft de afdracht dezer belastingen een ontijdig einde genomen, zoodat de opbrengsten hiervan in plaats van tien jaren slechts gedurende vijf jaren genoten zijn.

Naast deze bijdragen, bestemd om direct bij de ramp betrokkenen te steunen, zijn nog een aantal maatregelen getroffen om de lasten der Leidsche samenleving te verlichten en den herbouw te bevorderen:

³⁾ Kon. Decreet van 13 Januari 1807.

⁴⁾ Kon. Decreet van 6 Maart 1807.

4. Bij Koninklijk Decreet van 28 Januari 1807 nam het Rijk voor den tijd van tien jaren de rente der stads-schulden en die der stedelijke fundatiën voor zijn rekening. Bepaald werd aan het slot van artikel 1 van het onderhavige Decreet: „Aan de Regeering der gemelde stad wordt onverlet gelaten, zich, de omstandigheden daartoe gedisponeerd zijnde, na afloop van dien termijn tot continuatie van het gemelde faveur te adresseren”. Niet lang heeft evenwel Leiden van het „faveur” geprofiteerd; de Regeeringen van het Fransche Keizerrijk en die van Koning Willem I zijn de toezeggingen van de Regeering van Lodewijk Napoleon niet nagekomen, hetgeen voor het stadsbestuur een tegenvaller van f 247.000 beteekende!

5. Alle inwoners van Leiden verkregen voor den tijd van tien jaren vrijdom van belasting voor het haardsteden-geld, de belastingen op het mobilair en het personeel, het dienstbodengeld (voor zoover niet meer dan twee vrouwelijke dienstboden werden gehouden), alsmede voor het patentrecht ⁵⁾.

6. Het bouwen van nieuwe huizen en het herbouwen der huizen, waarvan het bedrag der schade meer dan de helft der waarde vóór de ramp beliep, werd aangemoedigd door te bepalen, dat, indien deze bouw of herbouw vóór 1 Januari 1810 plaats vond, voor de onderhavige per-
ceelen een vrijdom van verponding voor twintig jaren zou gelden ⁶⁾.

7. Volledigheidshalve dient nog vermeld te worden, dat bij het Koninklijk Decreet van 28 Januari 1807 nog bepaald werd, dat pogingen zouden worden gedaan om nieuwe fabrieken op te richten, terwijl bij aankoop van stoffen voor het leger het Leidsche fabriekaat de voorkeur zou genieten ⁷⁾. In hoeverre deze bepaling effect heeft gehad, is ons niet bekend.

8. Tenslotte vinden wij in de „Algemeene Rekening” onder de bijdragen van het Rijk nog een bedrag van ruim f 32.000 vermeld, welk bedrag uit 's Lands kas betaald is voor gronden, die op bevel van den Koning onteigend waren. Lodewijk Napoleon had omvangrijke plannen met het groote plein, dat na de slooping der ruïnes vrij kwam, en behoefde daartoe uiteraard de beschikking over den grond. De betaling is aan de verschillende eigenaren op basis van taxaties van deskundigen geschied. Als steun voor geleden schade kunnen deze betalingen evenwel niet beschouwd worden, aangezien voor de betrokkenen de eigendom over den grond verloren ging.

Voor zooveel wij thans nog over de doelmatigheid der door de Regeering getroffen steunmaatregelen kunnen oordeelen, maakt dit complex van voorzieningen, ook door een moderner economischen bril gezien, geen slecht figuur. Door de kosten van het herstel der publieke gebouwen en de renten der stads-schulden voor den tijd van tien jaren voor Rijksrekening te nemen, werd de toch

⁵⁾ Kon. Decreet van 6 Maart 1807.

⁶⁾ Kon. Decreet van 6 Maart 1807.

⁷⁾ Deze bijzonderheid is vermeld in het werk van Prof. Knappert, op blz. 86.

al zoo zwaar belaste stedelijke huishouding niet weinig verlicht. De stimulans voor den woningbouw (sub 6) is eveneens van beteekenis gebleken; talrijke personen hebben, door hun bouwplannen vóór 1 Januari 1810 uit te voeren, van den twintigjarigen vrijdom van verponding ge profiteerd. Door verschillende verteringsbelastingen niet te heffen (sub 5), kwamen de bedragen, die anders voor de betaling dezer belastingen hadden moeten dienen, voor andere doeleinden beschikbaar. Tenslotte is van de gelegenheid om rentelooze voorschotten op te nemen (sub 3) door velen gebruik gemaakt.

Evenzeer wil het ons voorkomen, dat onze voorvaderen zich tegenover hun landgenooten van hun zedelijke verplichtingen op prijzenswaardige wijze hebben gekweten. Van het gunstig resultaat van het beroep op de liefdadigheid hebben wij reeds gewag gemaakt, en ook van de toenmalige Regeering mag gezegd worden, dat zij veel gedaan heeft om hetgeen aan schade was toegebracht te herstellen. De economische verhoudingen hier te lande alsmede de toestanden van 's Lands financiën waren ten tijde van de ramp allesbehalve rooskleurig⁸⁾ en wij mogen aannemen, dat hetgeen voor Leiden van Rijkswegen is gedaan, inderdaad een offer van beteekenis is geweest.

De spoedige hulp van de Regeering en de ruime opbrengst der inzamelings hebben er, naar het ons wil voorkomen, toe medegewerkt, dat de vraag, of de hulp aan Leiden wel uitsluitend als een zaak van barmhartigheid moest worden gezien, in die dagen waarschijnlijk geen serieuze punt van discussie is geweest. Dat de stad op het vele, dat voor haar is gedaan, ook tot op zekere hoogte — mede gezien de omstandigheden, waaronder de ramp plaats vond — aanspraak kon maken, is evenwel een gedachte, die ongetwijfeld ook toen levend geweest is. „Om 's Lands wil is ons deze ramp overkomen”, schrijft mr. D. M. G. Heldewier, later burgemeester en onder Fransch bevind mairde der stad op 6 Februari 1807 aan het lid van de Rekenkamer, mr. P. van Lelyveld⁹⁾, waaruit blijkt, dat deze magistraat de vervulling der zedelijke verplichtingen tegenover de Leidsche slachtoffers niet in de eerste plaats van der barmhartigheid, doch om der gerechtigheid wille verlangde.

In een volgend artikel zullen wij de bestemming der gelden behandelen.

GLASZ.

⁸⁾ In het gedenkboek ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Hollandsche Sociëteit van Levensverzekeringen, in 1907 uitgegeven, lezen wij, dat in 1806 de Staatsschuld tot 1126 miljoen gulden was gestegen, terwijl op de jaarlijksche uitgaven van 87 miljoen gulden er bijna 40 miljoen tekort kwamen.

⁹⁾ Knappert, t. a. p. blz. 87.

DE ITALIAANSCHEN HAVENS EN DE WEDEROPBOUW VAN DE EUROPEESCHE HUISHOUDING.

De heer Antonio Giordano te Roncegno schrijft ons:

De mededeeling, dat Italië en Duitschland bezig zijn met het scheppen van een nieuwen status voor de Europeesche huishouding, heeft in sterke mate de aandacht getrokken van de zakenkringen in de Italiaansche havens. Men is daar thans doende een reeks plannen uit te werken, die tot uitvoering zullen komen na afloop van den oorlog.

Triëst en Fiume.

Het spreekt vanzelf, dat de havens van Triëst en Fiume in het middelpunt van de belangstelling staan. Deze havens toch hebben in het verleden een groote bedrijvigheid aan den dag gelegd ten aanzien van den transitohandel van Zuid-Oost-Europa met de landen overzee. De scheepvaart in deze havens was altijd afhankelijk van de wisselvalligheden in Zuid-Oost-Europa, en de ontbinding van de vroegere Oostenrijksch-Hongaarsche

Monarchie, met als gevolg verdeling van de Zuid-Oost-Europeesche huishoudingen en verkeersmiddelen, heeft tot een crisis in de scheepvaart van Triëst en Fiume geleid. Slechts dank zij de uiterste in de havens van Triëst in 1938 een totaal aan geladen en geloste goederen van 3.380.770 ton worden bereikt, een cijfer, dat ongeveer overeenkomt met dat voor 1913, t. w. 3.449.730 ton. In Fiume was de toestand eerder.

De grootere efficiency van de Italiaansche handelsvloot en de enorme ontwikkeling van de industrie in Fiume en Triëst hebben er toe bijgedragen de scheepvaart in beide havens te doen opleven. Terwijl er in 1919 slechts drie afvaarten per maand waren van deze Adriatische havens naar die in Britsch-Indië en het Verre Oosten, bedroeg het aantal afvaarten in 1939 ten minste 10 per maand. In 1919 bestond er geen enkele verbinding tusschen Triëst en Fiume eenerzijds en Oost-, Zuid- en West-Afrika anderzijds; in 1939 waren er wekelijks afvaarten naar de havens van Afrika. De rijstpellerij, de petroleumraffinaderijen en de jutefabriek moesten in 1919 worden gesloten, terwijl in 1939, dank zij de door de regeering genomen maatregelen voor het vestigen van een industriegebied rondom Triëst, de ijzer- en staalindustrie, de petroleumindustrie, de raffinaderijen van plantaardige oliën, enz., volop in bedrijf waren en in sterke mate hebben bijgedragen tot de opvoering van de hoeveelheid geloste goederen.

De ontwikkeling van de petroleumindustrie en de bouw van fabrieken voor fineerhout hebben op gelijke wijze den invoer van overzeesche goederen in Fiume doen toenemen. De Aquila petroleumraffinaderij te Triëst werd belast met de raffinage van eenige honderdduizenden tonnen ruwe olie, voor Zwitserland bestemd, terwijl de olieraffinaderij te Fiume een groot deel van haar productie in Zuid-Oost-Europa grootte af te zetten en bovendien er naar streefde de ruwe olie en raffinageproducten, voor het Protectoraat Bohemen en Moravië bestemd, in haar bedrijven te verwerken.

Naar het zich laat aanzien, zullen Fiume en Triëst na het beëindigen van den oorlog ten behoeve van den handel met Zuid-Oost-Europa op een sterke handelsvloot en een flinke industrie kunnen rekenen, terwijl deze havens in 1919, nog afgezien van de economische ontbinding van haar achterland, dergelijke hulpmiddelen moesten missen.

Deze hulpmiddelen zullen ook van groote beteekenis zijn voor de ontwikkeling van den transitohandel via deze havens in een nieuwe Europeesche huishouding. Een dergelijke organisatie brengt, zooals bekend, een nauwe samenwerking mede tusschen de markten van de Middellandsche Zee en die van Noord-Europa. De in Triëst en andere Italiaansche havens gevestigde industrieën zullen klaarblijkelijk groot belang hebben bij de ontwikkeling van een dergelijke samenwerking, daar zij kunnen leiden tot de verwerking van de grondstoffen van het Middellandsche Zeegebied, bestemd voor Noord-Europa, en omgekeerd.

Venetië.

Hoe belangrijk de industriele ontwikkeling van een havenstad voor haar scheepvaart is, blijkt uit den invloed, dien de industrialisatie van Venetië op zijn scheepvaart heeft uitgeoefend. De uitvoer uit Venetië is in 1938 tot 770.000 ton gestegen, tegen gemiddeld ongeveer 200.000 ton per jaar vóór den oorlog 1914-'18. Ten aanzien van de scheepvaart van de Adriatische havens zij nog vermeld, dat oopvaart van de beteekeenis, welke nog verned, de uitbreiding van het territorium voor de scheepvaart van Fiume verwacht, de toegenomen handel tusschen Italië en Zuid-Oost-Europa van grooten invloed zal zijn. Het aandeel van Zuid-Italië is b.v. daarin zeer groot, en na den oorlog zullen, wanneer de scheepvaart weder geopend is, de in- en uitvoer tusschen Zuid-Italië en Zuid-Oost-

Europa stellig weder den zeeweg kiezen via de Adriatische havens. Op het oogenblik vindt als gevolg van de huidige moeilijkheden verzending per spoor plaats.

Napels.

Niet alleen de Noordelijke havens aan de Adriatische Zee geven deze ontwikkeling te zien, doch eveneens t. a. v. Bari is er sprake van industrialisatie, teneinde de grondstoffen van Albanië, bestemd voor de markten aan de Middellandsche Zee, te verwerken. Voorts wil men een autoweg aanleggen tusschen de havens van Bari en die van Napels, teneinde een snelle verbinding tot stand te brengen tusschen Zuid-Oost-Europa en het Westelijk Middellandsche Zeegebied, zoodat de omweg via de Ionische Zee overbodig wordt.

In plaats van dezen autoweg was ook een directe snelle spoorwegverbinding tusschen Istanbul en Napels voorgesteld met een overtocht over de Adriatische Zee met snelle veerboten in aansluiting op den eersten Albaneeischen spoorweg van Durazzo naar Labinoti, welke in 1941 gereed zal zijn en doorverbonden met Florina (Griekenland). Door deze verbinding zou men op de route West-Europa—Istanbul 24 uur en op de reis van b. v. New-York naar Basra met gebruikmaking van de snelle Italiaansche lijnboten en de Istanbul—Bagdad express zes dagen kunnen uitsparen. Dit zou natuurlijk van grooten invloed zijn op de ontwikkeling van de scheepvaart en de haven van Napels.

Hetgeen voor de andere havens geldt, geldt eveneens voor de bevordering van de scheepvaart van Napels, nl. het vraagstuk van de bevordering van de industriele bedrijvigheid. In dit verband zij er de aandacht op gevestigd, dat Egypte reeds veel ruwe katoen aan de katoenindustrie van Napels, ter verwerking tot garens en weefstoffen zond, vóór Italië in den oorlog kwam. Bovendien bezit Napels oliëraffinerijen met een capaciteit van eenige honderdduizenden ton ruwe petroleum per jaar, zoodat Napels zeer goed de ruwe petroleum uit Irak, bestemd voor het Middellandsche Zeegebied—via Tripolis (Syrië) en Haifa (Palestina) —, zou kunnen verwerken. Katoen en petroleum, voor het Middellandsche Zeegebied bestemd, zouden derhalve gemakkelijk in Napels kunnen worden verwerkt tot fabrikaten, resp. raffinageproducten, alvorens zij naar hun Europeesche bestemming worden vervoerd.

In de uitgewerkte plannen voor de toekomst van Napels in verband met den nieuwen status van de Europeesche huishouding, is er ook sprake van de taak, welke deze haven zal hebben te vervullen met betrekking tot den handel tusschen Italië en zijn Afrikaansche koloniën. Voor dit doel worden in dit havengebied verschillende industrieën opgericht om aan de behoeften van de Italiaansche koloniën te kunnen voldoen. Inzonderheid met betrekking tot Lybië zij er op gewezen, dat, aangezien een dergelijk territorium voorbestemd is om doorvoer gebied te worden voor de verbindingen tusschen de Middellandsche Zee- en de Atlantische Zeegebieden via het gebied van het Tsaad-meer, en tusschen de Middellandsche en de Roode Zee door den Engelsch-Egyptischen Soedan, de scheepvaart tusschen Napels en Libye door deze mogelijke ontwikkeling zal worden beïnvloed.

Genua.

In Genua zit men evenmin stil. Ook daar bereidt men plannen voor met het oog op de functie, welke de Italiaansche havens in den nieuwen status van de Europeesche huishouding zullen hebben te vervullen. De ontwikkeling van de scheepvaart binnendoor via Rijn en Rhône wordt niet verwaarloosd, vooral in verband met de perspectieven, welke de Zwitsersche doorvoerhandel opent. Er is wederom sprake van de Stelvio-spoorbaan, welke den afstand tusschen Genua en München met 120 K.M. zal verkorten. Scheepvaartkringen

en zakenlieden schijnen evenwel niet al te enthousiast te zijn ten aanzien van den aanleg van nieuwe spoorwegen en het graven van nieuwe kanalen. Niettemin werken zij hard mede om de efficiency van hun haven te vergrooten en de kosten te verlagen, daar zij er van overtuigd zijn, dat deze factoren voor de ontwikkeling van de scheepvaart van groot belang zullen zijn. Ook de industriële ontwikkeling van Genua wordt niet over het hoofd gezien, terwijl voorts onderzocht wordt, op welke wijze men de industriehaven, welker bouw door den oorlog gestaakt werd, kan verbeteren.

Marseille heeft zijn welvaart in hoofdzaak te danken aan zijn pogingen om de verwerking van grondstoffen uit de Fransche koloniën in Afrika ter hand te nemen. Ook in Genua houdt men met dezen factor rekening. Zakenlieden en scheepvaartkringen zijn van oordeel, dat, willen zij hun aandeel hebben in de grootere scheepvaart, welke door de uitbreiding van de Italiaansche invloedssfeer in het Middellandsche Zeegebied mag worden verwacht, zij met hun organisatie, gebaseerd op efficiency en lage tarieven, gereed moeten zijn.

Genua tracht eveneens controle over de scheepvaart in de Middellandsche Zee te verkrijgen. In dit verband zij erop gewezen, dat te Genua reeds vóór den huidige oorlog verschillende vrachtconferenties werden gehouden, zooals de Italiaansch-Egyptisch-Palestijnsch-Syrische Conference, de Italiaansch-Levantijnsch-Donauconference en de Italiaansch-Messageries Maritimes Conference, geheel onafhankelijk van de Noord-Europeesche Conferences. De vrachttarieven voor kolen van Cardiff naar Genua hadden tot einde 1938 de leiding bij de noteeringen in het Middellandsche Zeegebied. Deze Engelsche leiding is echter beëindigd in 1939, toen de Italiaansche trampvaarders hun eigen tarieven vaststelden voor het transport van kolen ten behoeve van het Italiaansche kolenmonopolie.

Volgens de te Genua uitgewerkte plannen wil men de koopvaardijvloot in het Middellandsche Zeegebied voorschrijven zich in het Italiaansche Scheeps-Register te doen inschrijven. Op deze wijze zal de invloed van Genua op de scheepvaart in de Middellandsche Zee toenemen.

AANTEEKENINGEN.

Overheidscontrole op prijzen en inkomens.

De Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek heeft voor haar op 16 November a.s. te Amsterdam te houden jaarvergadering wederom een vraagstuk van groote actueele beteekenis aan de orde gesteld. Onlangs is een bundel, bevattende drie prae-adviezen en een informatief memorandum, verschenen over het onderwerp „Overheidscontrole op prijzen en inkomens”. De praeadviezen zijn van de hand van *Mr. Dr. H. J. von Brucken Fock*, *J. S. Carmiggelt* econ. docts., en *Prof. Dr. P. B. Kreukniet*; het memorandum werd geschreven door *Dr. F. A. G. Keesing*. Der traditie getrouw, laten wij hier weder enkele grepen uit de praeadviezen en uit het memorandum volgen.

De praeadviezen van de heeren von Brucken Fock en Carmiggelt dragen het karakter van uitgewerkte stellingen, die ter vergadering nog nader zullen worden toegelicht; Prof. Kreukniet heeft zich in zijn betoog eenige meerdere uitvoerigheid veroorloofd. Behalve deze formeele tegenstelling is er ook in ander opzicht verschil tusschen de beide eerste praeadviseurs en Prof. K. De heeren v. B. F. en C. achten een „geleide” economie, waarin een sterke mate van Overheidscontrole op prijzen en inkomsten te constateeren valt, in de gegeven omstandigheden alleszins aanbevelenswaard, daar huns inziens het vrije prijsmechanisme gefaald heeft; Prof. K. daarentegen staat zeer sceptisch tegenover de vraag, of een volledige controle op prijzen

en inkomens zal leiden tot een optimalen welvaarts-toestand.

Mr. von Brucken Fock laat aan zijn betoog de volgende stellingen voorafgaan:

I.

„Hetongerepte voortbestaan der volksgemeenschap stelt als eisch het ondergeschikt maken van de volkshuishouding aan de belangen der volksgemeenschap en aan de Staatspolitiek. De volkshuishouding is dus geen doel op zichzelf; hieruit vloeit de eisch voort, dat de volkshuishouding aldus geleid worde, dat zij beantwoordt aan haar doel binnen het genoemde kader, d.w.z. de wettelijke voorziene in de redelijke individuele zoowel als collectieve behoeften der volksgemeenschap.

II.

De eisch eener rationeele voorziening in redelijke behoeften brengt mede, dat die voorziening plaats hebbe tegen redelijken, d.i. sociaal en economisch gerechtvaardigden prijs, opdat die behoeften zooveel mogelijk bevredigd kunnen worden, en niet, uit hoofde van het vorderen van een te hoogen prijs, minder binnen de volksgemeenschap beschikbare, arbeidskracht ingeschakeld worde dan bij het vorderen van een redelijken prijs mogelijk geweest ware.

III.

De prijs als resultante van de vrije werking van vraag en aanbod, is gebleken, niet in staat te zijn, de onder II bedoelde voorziening in de vereischte mate en op de vereischte wijze te verzekeren. Daarom moet, binnen het kader der geleide volkshuishouding, van Overheidswege een controle uitgeoefend worden op de prijzen en inkomsten.

IV.

Deze controle, opgevat als de bevoegdheid, rechtstreeks invloed uit te oefenen op de hoegrootheid van de prijzen van goederen en diensten, die binnenslands worden aangeboden of in het verkeer gebracht, met inbegrip van de beschikbaarstelling van geld, kan in hooge mate beslissend zijn voor de verdeling van het nationale inkomen en van het sociale product onder de bij het productie- en distributie-proces betrokken bevolkingsgroepen, en daarmee voor het regelmatig verloop in de volkshuishouding.

V.

Deze controle heeft daarom slechts zin in het kader eener geleide volkshuishouding, d.w.z. als — onmisbaar — onderdeel van een samenstel van Overheidsmaatregelen, die erop gericht zijn, onder inschakeling der zelfbesturende werkzaamheid van een geordend bedrijfsleven, het onder I genoemde doel te bereiken, met name door de voortbrenging, de verdeling, het verbruik en de aanwending voor verdere verwerking, dan wel een of meer dezer verrichtingen, t.a.v. bepaalde goederen die voor de collectieve of individuele behoeften-bevrediging der volksgemeenschap van bijzonder belang zijn, tot op zekere hoogte te bepalen.

VI.

Deze controle mist echter het onder V omschreven doel, indien zij wordt uitgeoefend als een opzichzelf staand, incidenteel doorgevoerd, en hoofdzakelijk slechts van de geldzijde het vraagstuk der verdeling van het sociale product benaderend stel Overheidsmaatregelen.”

Het doel van de prijscontrole moet volgens dezen praeadviseur zijn het verkrijgen van „redelijke”, dat zijn „rechtvaardige” prijzen en inkomens. Dat wordt door het prijsautomatisme van een op liberalen grondslag berustend economisch stelsel niet gewaarborgd. Slechts een doelbewuste leiding van Overheidswege kan hier volgens de meening van den schrijver de oplossing brengen in dezen zin, dat bij rechtvaardige prijzen en inkomens een zoo rationeel en zoo omvangrijk mogelijk gebruik wordt gemaakt van de beschikbare productieve krachten ten behoeve van de menschelijke welvaart. Den schrijver staat daarbij een gestadige groei van de productie, bij over het algemeen stabiele goederenprijzen, voor den geest, een ontwikkelingsgang, welken hij op het voetspoor van de in

Duitschland thans gebruikelijke terminologie aanduidt met het woord „Mengenconjunctur” („hoeveelheidsconjunctuur”), welke zich door haar geleidelijk verloop gunstig onderscheidt van de „winstconjunctuur”, die door het vrije spel van vraag en aanbod wordt te voorschijn geroepen en die om haar golvend verloop verwerpelijk moet worden geacht. Met deze stabiliteit van prijzen moet gepaard gaan stabiliteit van loonen, hetgeen overigens het bereiken van hoogere loonen als gevolg van gestegen arbeidsprestatie geenszins uitsluit; bovendien vormt een bewuste rente- en investeringspolitiek van den Staat een essentieel complement van de door den schrijver verdedigde ordening van het economisch leven.

Het begrip „rechtvaardige prijs” vormt vanouds een veel omstreden twistpunt in de economie. Op het theoretisch aspect van dit vraagstuk gaat de schrijver opzettelijk niet in. Men dient zich z.i. thans los te maken van vooropgestelde theorieën; deze tijd eischt in de eerste plaats praktisch handelen, waarbij men zich niet mag laten beheerschen door fatalisme en zich dient te doordringen van de gedachte, dat de volksgemeenschap vóór den individueelen mensch gaat. Daarop laat Mr. von Brucken Fock de volgende passage aansluiten, die wij, teneinde zijn bedoeling duidelijk te maken, in extenso afdrucken:

„Alle handelen, zoowel van den werkenden mensch in de volkshuishouding als van hen, die geroepen zijn als leiders van en binnen de volkshuishouding op te treden, moet dus bepaald worden door en zijn uitgangspunt vinden in den mensch, gezien als samenstellend deel van de volksgemeenschap. Dit beteekent, dat de sociale zijde bij de beoordeeling van de vraagstukken, die de volkshuishouding betreffen, en bij het bepalen der daaraan te geven oplossing voorop moet staan en dat daarnaar de invloed zal moeten worden bepaald, die aan de verschillende economische factoren wordt toegekend.

Indien men dit uitgangspunt aanvaardt, dan zal men, bij de beoordeeling van de vraag, wanneer van een evenwichtig prijzen-stelsel kan gesproken worden, tot de gevolgtrekking moeten komen, dat dit slechts dan het geval is, wanneer de prijzen *redelijk* zijn, waarbij onder „redelijk” verstaan wordt, dat de prijs sociaal en economisch gerechtvaardigd moet zijn, m.a.w., dat de prijs *rechtvaardig* moet zijn. Ook hier willen wij wederom afzien van een beschouwing der verschillende theorieën, die t.a.v. den rechtvaardigen of den gerechtvaardigden prijs opgesteld zijn, doch ons beperken tot eenige negatieve vaststellingen; zoo deze, dat een prijs niet rechtvaardig is, indien deze geen redelijke belooning bevat voor de werkzaamheid van hen, die aan de voortbrenging of de verdeling van het betrokken goed resp. aan den gepresteerden dienst hebben deelgenomen. Ook kan die prijs niet als rechtvaardig gelden, die van den koper een onevenredig hoog offer aan koopkracht vordert tegenover een onevenredige verhooging der koopkracht van den verkoper of distributeur.

Het beste benadert men wellicht de begripsbepaling van den rechtvaardigen prijs, indien men als beginsel stelt, dat de in de volkshuishouding werkzame mensch zich bij het vragen of bepalen van den prijs voor een aangeboden goed of dienst gebonden moet weten door zijn plichten tegenover de volksgemeenschap, die hem echter nimmer beletten kunnen resp. mogen, dien prijs zoodanig vast te stellen, dat daarin onder alle omstandigheden een minimum ligt opgesloten, dat voldoende is ter dekking van de voorziening in de redelijke behoeften van de in het desbetreffende arbeidsproces betrokkenen.

Ongetwijfeld vereischt een aanvaarding van dit beginsel en zijn doordringing in de geheele volkshuishouding — evenals trouwens in het handels- en zakenverkeer tusschen de verschillende volkeren, dat evenzeer door dit beginsel behoort te worden geleid —, dat, wil het door zijne werking tot een juiste en evenwichtige prijsvorming leiden, in den geest en de levenshouding van alle in de volkshuishouding werkzame menschen, in het bijzonder van de leidende figuren daarin, een omschakeling plaats grijpe van het uitsluitend streven naar winstbejag op het besef, dat zij daarnaast een dienende taak moeten vervullen in het raderwerk der behoeftenbevrediging van de geheele volksgemeenschap.”

Dat de hier te lande op het stuk der prijscon­trôle getroffen maatregelen, die in belangrijke mate moesten dienen om bepaalde groepen der bevolking te steunen, in het oog van dezen praeadviseur weinig waardeering vinden en verre afwijken van datgene, wat hem zelf voor den geest staat, zal wel geen betoog behoeven.

De daarbij voorzittende doelstellingen zijn immers geheel andere geweest dan die, welke de schrijver als wenschelijk naar voren brengt. Hoe het Overheidsingrijpen in de laatste jaren zich ook te onzent heeft ontwikkeld, de heer Von Brucken Fock kan dit slechts zien als voort te spruiten uit het beginsel der Staatsonthouding, een beginsel, dat door praeadviseur zonder voorbehoud veroordeeld wordt.

* * *

Zooals wij hierboven reeds hebben opgemerkt, is ook Drs. Carmiggelt van Overheidsprijscon­trôle lang niet afkeerig. Hij ziet daarin een phase in de ontwikkeling naar een z.i. betere toekomst en betoont zich een voorstander van een alzijdig geordende economie. Het heeft, zooals hij opmerkt, in het huidig tijdsbestek geen zin om den strijd pro en contra het Overheidsinterventionisme in het economisch leven te hervatten; het interventionisme is er en het heeft thans in den oorlog een summum bereikt; van de vrije verkeershuishouding is niet veel meer over gebleven; de eertijds individualistische ondernemer is tot samenwerking en tot het hanteeren van sociale maatstaven gedwongen. Schr. merkt daaromtrent in zijn praeadvies het volgende op:

„Het interventionisme heeft zonder sociale omwenteling het summum bereikt. De experimenteerende overheid heeft de vrije hand gekregen. De ondernemer heeft het pleit verloren. De struikelblokken voor elke overheids­ordering: machteloosheid ten opzichte van de onder­neming en de noodzaak van balanceeren met een veel­soortig buitenland, zijn komen te vervallen. Dit laat zijn sporen na: eenerzijds op het verantwoordelijkheidsbesef en het technisch vermogen der ordenende overheid, ander­zijds op den tot samenwerking en het hanteeren van sociale maatstaven gedwongen ondernemer. Het een zoowel als het andere beschouwen wij als winstposten.”

Nu kenmerkt zich echter de huidige tijdsperiode in Nederland nog niet door een systematische Overheids­con­trôle op prijzen en inkomens. De prijzen worden zoo­veel doenlijk gehandhaafd, d.i. verward op het peil van 9 Mei 1940 en slechts daar, waar het bepaaldelijk nood­zakelijk is, worden prijsverhoogingen toegestaan. De daar­toe getroffen maatregelen pakken de zaak in hoofdzaak van de goederenzijde en niet van de geldzijde aan; prijs­con­trôle op de eindpunten en op de kostprijs­calculatie, ge­paard aan distributiemaatregelen, vormt het hoofd­bestanddeel van de huidige Regeeringsmaatregelen.

Daarbij doen zich verschillende economische en sociale problemen voor. Wat de eerste betreft, zoo bepleit schr. het op ruimere schaal toepassen van het beginsel van prijsdiscriminatie, met het doel om daardoor de sociale gerechtigheid te dienen en de minstvermogenden het goed­koopst aan goederen te helpen. Daarbij aansluitend bepleit de heer C. in meerdere mate de eenheidsuitvoering van es­sentieele levensnoodigheden (schoenen, ondergoed, bedde- en tafelhoed).

Wat de geldzijde betreft, zoo valt te wijzen op een toe­nemend quantum besteding-zoekende koopkracht. Deze kan op den duur inflatorisch gaan werken of gericht worden op maatschappelijk ongewenschte 'behoefte­bevrediging. Daartegen zijn drie middelen: 1. belastingverhooging, die echter slechts met betrekking tot de luxe-verbruiksbelas­ting veel nuttig effect belooft; 2. leenen door de Overheid, waarbij schr. vooral aandringt op variatie in het leenings­stelsel, waardoor de staatsstukken ook binnen het bereik van den kleinen spaarder komen; 3. „Gebrauchslenkung”, d.w.z. het dirigeren der stilliggende koopkracht in nieuwe

banen, waarbij schr. wijst op meerdere benutting van binnen­landsche grondstoffen (voorbeeld: rietmeubelen) en op het stimuleeren van den aankoop van goederen, die sociale distinctie verschaffen (kunstnijverheid, hoog gequalifi­ceerde kunstprestaties).

Naast deze economische problemen rijzen verschillende sociale vraagstukken. Het Overheidsingrijpen moet ge­richt zijn zoowel op handhaving van het reële inkomen der groote massa als op handhaving der werkgelegenheid. Vandaar wederom de eisch van luxe-belasting. Hieraan verbindt de schrijver echter den eisch van inkomens-nivel­leering, welke in de lijn des tijds ligt:

„Het ligt in de lijn der ontwikkeling, dat de politiek, welke thans reeds ten aanzien van kleine zelfstandigen opgeld doet, en welke neerkomt op het elimineeren van het zuivere ondernemersinkomen en de belooning voor den ondernemingsleider fixeert op het geldend salarieringspeil van den gekwalificeerden geëmployeerde in die branche, ook voor de leiders der groote ondernemingen zal gaan gelden. De belooning voor het dragen van marktrisico zal, gezien het vër gaand interventionisme, ook uiterst gering kunnen zijn.

Ook de kapitaalverschaffers zullen de speculatieve be­standdeelen van hun belooning op den duur prijs moeten geven. Een vaste interestvergoeding, ook op het zooge­naamde eigen kapitaal, is reeds in verschillende geregle­menteerde bedrijfstakken gebruikelijk. Voor zoover de bedrijfsresultaten een overschot boven deze gelimiteerde uitkeeringen zullen bieden zullen deze aan de interne finan­ciering kunnen worden dienstbaar gemaakt.”

Ook in dit verband stelt zich de eisch van zoo groot mogelijke benutting van binnenlandsche grondstoffen, waardoor de industrialisatie zal worden bevorderd. Wan­neer ter voorkoming van prijsverhoging tusschenpersonen (grossiers, makelaars, e.d.) worden uitgeschakeld, dan moe­ten deze tijdelijk schadeloos worden gesteld en later eventueel worden ingeschakeld in een van Overheidswege georganiseerd distributiestelsel. Kennelijk overbezette be­drijven zullen vermoedelijk moeten worden beperkt, maar daarop laat de schrijver volgen:

„Minder twijfelachtig is het antwoord op de vraag of bedrijven, die onrendabel zijn geworden als gevolg van door de huidige omstandigheden veroorzaakt werken op ge­deeltelijke capaciteit in staat moeten worden gesteld hun kosten te dekken. Men denke bijvoorbeeld aan de gevallen waarin het ontslagverbod heeft geleid tot een relatief te groot personeel en de productiviteit per arbeidsplaats aanmerkelijk is gedaald. Hier kan gesproken worden van een reële verhoging der productiekosten, welke ook naar oordeel van de autoriteiten bij de kostprijs­calculatie in rekening mag worden gebracht.”

Onder de sociale problemen rangschikt de schr. ook den hevigen kooplust met betrekking tot onroerende goe­deren; daarover merkt hij het volgende op:

„De ietwat speculatieve belangstelling voor de vaste goederen zal ongetwijfeld leiden tot het ontstaan van een spanning tusschen huizen- en grondprijzen eenerzijds en huren en pachten anderzijds. De oplossing van deze span­ning zal, met het prijsverhoogingsverbod in de hand, zeer waarschijnlijk ten koste van de nieuwe eigenaren worden opgelost. Op dit gebied ligt een vermoedelijk omvangrijk amortisatieproces in het verschiet.”

De omstandigheden, waaronder de Regeering thans haar maatregelen moet treffen, zijn de moeilijkst denk­bare; niettemin acht de schr. het mogelijk, dat het stelsel van prijs- en inkomenscon­trôle tot iets duurzaam en naar zijn meening begeerenswaard zal uitgroeien, maar dan alleen, wanneer deze een onderdeel uitmaakt van een groot systeem van goederenpolitiek, geldpolitiek en sociale politiek. De heer Carmiggelt vat dan zijn betoog samen in de volgende conclusies:

„1. Het heropenen van de gedachtenwisseling over de theoretische aanvaardbaarheid van interventionisme heeft thans voor economien minder zin dan het ontwikkelen van economisch-politieke werktuigen, welke de overheid in staat moet stellen voortbrenging en verbruik met elkander in evenwicht te brengen.

2. De huidige situatie wordt niet gekenschetst door de

woorden „overheidscontrole op prijzen en inkomens”. Het prijsvormingsmechanisme is als het ware in een bepaalden betrekkelijk-willekeurigen stand vastgeschroefd en vraag en aanbod worden door de overheid zoodanig gemanipuleerd, dat een theoretisch evenwichtspunt wordt bereikt, dat zich ongeveer dekt met het fixatiepunt.

3. De overheidsbemoeiingen richten zich nagenoeg uitsluitend op de „goederenzijde” van het probleem; de „geldzijde” wordt buiten beschouwing gelaten. Waar monetair factoren zich kunnen doen gelden wordt hun (overigens matige) werking niet belemmerd.

4. Een geleidelijke stijging van het prijzenpeil is waarschijnlijk onvermijdelijk; het kiezen van het historische uitgangspunt (prijzenconstellatie van 9 Mei 1940) maakt evenwichtige aanpassing der inkomens mogelijk.

5. Het economisch beleid staat voor moeilijke problemen waar het betreft:

a. het toestaan van prijsverhoogingen boven het peil van 9 Mei 1940 en de overwenteling daarvan;

b. het binden van zwerende koopkracht.

6. Twee groote gezichtspunten beheerschen de sociale zijde van de prijzenpolitiek: het reële inkomen en de werkgelegenheid.

7. Het ware met het oog op doeltreffende prijsregeling gewenscht, indien naast distributie van goederen ook redistributie van inkomens werd beproefd.

8. Van bedrijfsstandpunt moet het oogmerk der prijzenpolitiek zijn: behoud van gelimiteerde rentabiliteit. In bepaalde gevallen kan dit beteekenen: herstel van verloren rentabiliteit.

9. Overheidsbemoeiing met prijzen en kosten kan alleen dan tot naar alle zijden verantwoorde resultaten voeren, indien de prijzenpolitiek onderdeel uitmaakt van een stelsel, waarin goederenpolitiek, geldpolitiek en sociale politiek gelijkgerechtigde factoren zijn.

10. De huidige vraagstukken bevatten een blijvende kern welke de overheid niet zullen toestaan in de toekomst geheel van het terrein der prijs- en inkomensvorming terug te trekken”.

* * *

Wij komen thans tot het praeadvies van Prof. Kreukniet. Deze heeft in tegenstelling tot zijn beide medepraeadviseurs een poging gedaan om te geraken tot een principieele beoordeeling van het interventionisme. Daarbij gaat hij uit van het z.g. maximum theorema, d.i. de stelling, dat vrije concurrentie tot gevolg heeft, dat de beschikbare middelen worden gebruikt tot het bereiken van een maximale behoeftenbevrediging en dat derhalve elk Overheidsingrijpen de totale behoeftenbevrediging vermindert. Prof. K. gaat dan vervolgens na, in hoeverre dit theorema werkelijk houdbaar moet worden geacht. Vooruitlopende op de conclusies van den schrijver, willen wij reeds thans mededeelen, dat de schr. geenszins elke interventie van de Overheid veroordeelt en dus — zulks in tegenstelling vooral tot Ludwig von Mises — het maximum theorema niet zonder meer geldig acht, doch dat hij wel de Overheids-prijscontrole een middel acht, dat in de praktijk veelal slechts met bezwaar te hanteeren valt.

Prof. K. wijst er in de eerste plaats op, dat het maximum theorema slechts opgaat in een ruilverkeersmaatschappij, waarin de productie op het behalen van winst is gericht en waarin de particuliere eigendom wordt erkend. Dit laatste nu eischt een zekere mate van Overheidsingrijpen in het economisch leven, zoodat men zeker de voorwaarden, waaronder het maximum theorema zou moeten werken, niet als volkomen non-interventionistisch kan kenschetsen.

Overigens zijn er wel enkele principieele bezwaren tegen het maximum theorema aan te voeren. Indien men veronderstelt, dat de behoeften van de verschillende menschen vergelijkbaar zijn, dan moet men wel tot de conclusie komen, dat de algemeene welvaart wordt verhoogd door inkomensnivellering en dat dus Overheidsmaatregelen van deze strekking niet met een beroep op het maximum theorema veroordeeld kunnen worden.¹

Verdere bezwaren bestaan hierin, dat ook bij minimum Overheidsinterventie toch geen vrije concurrentie bestaat, en wel wegens: 1. monopolie en onvolkomen concurrentie („imperfect competition”); 2. gebrek aan beweeglijkheid

der productiefactoren en groote beteekenis der vaste kosten. Bovendien kan het zijn, dat bepaalde Overheidsmaatregelen, die er nu eenmaal zijn, tot verdergaand Overheidsingrijpen dwingen (b.v. beantwoording van een buitenslandsch invoerrecht met een exportpremie). Tenslotte kan het zijn, dat Overheidsinterventie gewenscht is juist in het belang van een goeden evenwichtstoestand; zoo b.v., wanneer de omstandigheden in het economisch leven plotseling veranderen en de Overheid invloed tracht uit te oefenen op bepaalde versterkte elementen in het economisch stelsel; zoo voorts, wanneer de Overheid plotselinge en tijdelijke schokken poogt op te vangen (men denke b.v. aan het hamsterverbod); als groote categorie van maatregelen in dezen geest valt ook te wijzen op maatregelen tot conjunctuurstabilisatie.

Naast de zuiver economische overwegingen, die tot Overheidsingrijpen kunnen leiden, valt te wijzen op de gevallen, waarin de Overheid ingrijpt op grond van buiten-economische doeleinden, b.v. ter versterking van een militaire machtspositie.

Prof. K. komt dan tot de volgende opstelling van de verschillende Overheidsmaatregelen:

„I. Maatregelen gericht op verhooging van de welvaart in het algemeen.

a. op het gebied waar geen ruil mogelijk is (voornaamste: collectieve behoeften);

b. beteugeling van monopolistische prijsvorming;

c. bestrijding van ongewenschte gevolgen van geringe beweeglijkheid van productiefactoren (o.a. Ueberkonkurrenz);

d. bevordering van aanpassing, het opvangen van korte schommelingen;

e. conjunctuurpolitiek.

II. Maatregelen, gericht op niet-economische doeleinden.

Voorbeelden:

a. sociale rechtvaardigheid;

b. sociaal-rechtvaardige macht.

III. Maatregelen, uiteindelijk gericht op verhooging der welvaart, met niet-economisch tusschendoel.

Voorbeelden;

a. landbouwsteun;

b. autarkie”.

Met een beroep op het maximum theorema kan men de ongewenstheid van de zoeven opgesomde Overheidsmaatregelen niet bewijzen. Groep I doorkruist het maximum theorema niet; bij groep II is maximale behoeftenbevrediging niet het eenige doel; voor groep III gaat een beroep op genoemd theorema niet op, omdat dit van gegeven uitwendige omstandigheden uitgaat en dus geen maatstaf geeft voor een vergelijking van situaties, waarin, door bepaalde maatregelen, deze omstandigheden worden gewijzigd.

Ten aanzien van al deze vragen staan twee standpunten tegenover elkander, t.w. dat dergenen, die door Overheidsingrijpen „à outrance” den privaten eigendom der productiemiddelen willen afschaffen, en dat der consequente anti-interventionisten (Mises, Halm, Hayek e.a.), die elk ingrijpen in het marktmechanisme afkeuren. Prof. K. meent, dat in feite de tegenstelling niet meer zoo scherp is als vroeger, daar de tegenstanders van staatsingrijpen erkennen, dat er gevallen zijn, waarin Overheidsingrijpen gunstig kan werken (b.v. tot het beperken van monopolistische tendenzen), terwijl de planhuishouders erkennen, dat men in een collectivistische maatschappij het prijsmechanisme niet zal kunnen ontberen.

Prof. K. gaat dan de verschillende Overheidsmaatregelen na en beoordeelt de vraag, in hoeverre prijscontrole daarbij dienstig kan zijn. Bij wijze van voorbeeld aan dit toonen, hoezeer deze schrijver zich bewust is van de bezwaren, die zich hier voordoen, laten wij een passage uit des schrijvers betoog over het breken van monopolie-invloeden volgen, die, nadat hij gewezen heeft op de mogelijk gunstige werking van Overheidsmaatregelen op dit gebied, als volgt verder gaat:

„Het schijnt dus alsof door prijscon­trôle daar, waar monopolistische elementen in de prijsvorming aanwezig zijn, een niet onaanzienlijke verhooging van de welvaart te bereiken is. Aan een dergelijke politiek zijn echter ernstige praktische moeilijkheden verbonden, welke gelegen zijn in het vinden van den juisten prijs, die dient te worden vastgesteld. Een eenvoudig kostprijsonderzoek kan hier geen voldoende licht geven, een beoordeeling van de bedrijfsresultaten evenmin. Indien de maximumprijs te laag is gesteld zal zich dat op den duur manifesteren in een dispariteit tusschen gevraagde en aangeboden hoeveelheid, een te hooge maximumprijs blijkt echter niet op deze wijze. Verder is er de principieele moeilijkheid, dat bij fixatie van één of enkele prijzen de overige prijzen als regel tot maatstaf kunnen dienen, bij prijszettingen op groote schaal echter — en een zeer belangrijk deel der prijzen bevat monopolistische elementen — deze maatstaf niet meer betrouwbaar is.

Het groote aantal prijzen, waarover contrôle dient te worden uitgeoefend, wil men de nadeelen van monopolistische prijsvorming effectief bestrijden, vormt eveneens een bezwaar. Het betreft niet alleen een groot aantal goederen, doch van de meeste goederen wederom talrijke soorten, qualiteiten en merken. Voortdurende herziening van de prijzen, bij wijzigingen in de smaak der consumenten en in de techniek, is bovendien noodig.

Ten slotte zij nog gewezen op de belangrijke omstandigheid, dat het bestaan van monopolistische elementen in het aanbod vaak zal leiden tot een overcapaciteit en een te groot aantal ondernemingen in den betrokken bedrijfstak. Het vaststellen van een maximumprijs kan dan tot inrentabiliteit van vrijwel alle ondernemingen voeren. Met de prijscon­trôle zal in dat geval saneering door rationalisatie gepaard dienen te gaan. In Duitschland kan men dit samengaan waarnemen. Incidenteel zal de rationalisatie kunnen leiden tot vermindering van het aantal merken en typen van een bepaald product, hetgeen de taak van de met de prijscon­trôle belaste instantie verlicht. Ondanks de praktische moeilijkheden bestaat de mogelijkheid, door overheidscon­trôle der prijzen althans een deel van de nadeelen der monopolistische prijsvorming weg te nemen”.

Bij elken te treffen maatregel blijkt altijd weer de groote moeilijkheid het vaststellen van den juisten prijs. Prof. K. is in dit opzicht, gelijk men ziet, heel wat sceptischer dan zijn medepraeadviseur van Brucken Fock.

Tenslotte bespreekt de schr. het standpunt dergenen, die een gesloten systeem van Overheidscon­trôle op prijzen en inkomens voorstaan. Hij meent, dat daarvoor vier argumenten aangevoerd worden:

1. het geheele maatschappelijke leven, dus ook de economie, moet door de Overheid geregeld worden;
2. slechts een planhuishouding kan tot een vaste lijn in de economie voeren;
3. algeheele prijscon­trôle is een stap op den weg van kapitalisme naar collectivisme;
4. integrale prijscon­trôle zal conjunctuurschommelingen uitschakelen.

Deze argumenten acht Prof. K. niet sterk. Het eerste is geen argument, doch slechts het poneeren van een andere stelling. Het tweede argument gaat niet op, zoo dikwijls er — hetgeen in de praktijk veel voorkomt — zeer verschillende doeleinden zijn, die de Overheid nastrevenswaard acht en waarvoor zij mogelijkerwijze in ongelijke mate zelf in het geweer komt; niet alles, wat eenig belang heeft, behoeft daarom door de Overheid te worden geregeld, al dienen uiteraard tegenstrijdigheden vermeden te worden.

Bij het derde argument wordt vooral een beroep op de Deutsche ervaringen in de laatste jaren gedaan. Prof. K. erkent, dat in de omstandigheden, waarin Duitschland verkeerde, en die tot een schaarsche-economie leidden, de prijscon­trôle, gepaard aan raantsoneering, de beste oplossing was. Deze ging echter ten koste van een maximale behoeftenbevrediging; dat is in de oorlogseconomie niet wel te vermijden, maar in andere omstandigheden kan men dat doel niet laten vallen, zoodat een beroep op het Deutsche systeem slechts in beperkte mate gerechtvaardigd is. Prof. K. loochent, dat prijscon­trôle, dus uitschakeling van

het prijsmechanisme der markt, een stap in de richting van een doelmatig collectivisme zou zijn, daar ook dit laatste stelsel den een of anderen vorm van prijsmechanisme zal moeten behelzen.

Tenslotte prijscon­trôle als middel van conjunctuurbeheersching: Prof. K. verwerpt deze te eenen male; zulk een politiek ware „Kurieren am Symptom”; de kern van het conjunctuurvraagstuk ligt op monetair terrein en daar moeten dus de middelen ter genezing worden gezocht; hoogstens kan prijscon­trôle zekere abrupte prijsveranderingen opvangen en daardoor de cumulatieve werking hiervan op de toekomstverwachtingen voorkomen.

* *

Op de drie praeadviezen volgt een memorandum over de hier te lande getroffen maatregelen op het gebied van prijs- en inkomenscon­trôle, samengesteld door Dr. F. A. G. Keesing. Dit memorandum gaat uit van de twee centrale wetten op dit gebied, t.w. de Landbouw-Crisiswet 1933 en de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939. De eerste wet was in hoofdzaak gericht op het vaststellen van minimum prijzen, de tweede wet richtte zich tegen prijsopdriving. In dit verband laten zich drie fasen onderscheiden, t.w. de tijd van 1933 tot medio 1939 (minimum-prijzen), September 1939 tot Mei 1940 (economische verdediging), en de laatste maanden (maatregelen tegen prijsopdriving). De schrijver geeft dan een meer gedetailleerd overzicht van de verschillende maatregelen, die binnen het hierboven genoemde kader in deze drie tijdsperiodes zijn getroffen. De Deutsche bezetting bracht uiteraard een zeer belangrijke wijziging in onze economische positie en maakte een verscherpte toepassing van prijsregelingen noodzakelijk. De schrijver wijst er in dit verband op, dat daarnaevens de waarschijnlijkheid bestaat, dat het prijsregelend ingrijpen voortaan minder als correctief bestanddeel van een van Overheidswege geleide economie zal worden gehanteerd. De ontwikkeling teekent zich op dit moment echter nog te vaag af, dan dat reeds thans te dien aanzien stellige conclusies zouden kunnen worden getrokken.

* *

Wij meenen met het bovenstaande te hebben getoond, dat ook dit jaar de praeadviezen van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek weder stof te over voor een belangwekkende discussie bieden. Het is te hopen, dat daartoe op 16 November de animo, waardoor zich de jaarvergaderingen der Vereeniging steeds hebben gekenmerkt, wederom groot zal zijn en dat men zich niet door verkeersproblemen en verduisteringsmaatregelen zal laten weerhouden van deelneming aan de bespreking van een zoo actueel onderwerp als het thans aan de orde gestelde.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID

Aangeven van ondernemingen. Verplichte aangifte bij het Bureau voor Economisch Onderzoek te 's-Gravenhage van Joodsche ondernemingen, c.q. filialen van deze ondernemingen en ondernemingen, die in feite onder overwegend Joodschen invloed staan. (E.V. 1/11/40, pag. 1352; V.B. No. 33).

Banketbakkersbedrijf. Instelling van een zgn. sperrege­ling op grond van de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 voor het banketbakkers- resp. banketverkoopersbedrijf. (E.V. 1/11/40, pag. 1353).

Koffie- en theesurrogaten. Wijziging van het zgn. Koffie- en Theebesluit als uitvoeringsmaatregel van de Warenwet 1935. Hierbij worden voor koffie- en theesurrogaten enige nieuwe voorschriften vastgesteld omtrent hoedanigheid, aanduiding en verpakking. Omvangingsmiddelen van koffie en thee zijn aangewezen

als crisisproducten en vallen hiermede onder de bepalingen, welke voor deze goederen gelden. (E.V. 8/11/40, pag. 1373; Stct. Nos. 212 en 215).

Prijzeregeling voor ingevoerde goederen. Bij de „Prijzenbeschikking Invoergoederen No. 1”, welke op 30 October jl. in werking is getreden, is een regeling getroffen ten aanzien van de wijze, waarop prijzen van ingevoerde goederen, bij verhooging van den inkoopprijs, mogen worden verhoogd. De voorschriften van deze beschikking zijn niet van toepassing op maximumprijzeregelingen, welke reeds zijn afgekondigd.

Ingevolge de getroffen regeling zal de importeur ten hoogste een verkoopprijs mogen berekenen, welke gelijk is aan zijn werkelijk betaalden inkoopprijs, vermeerderd met het bedrag (dus *niet* het percentage) aan kosten en winst, dat hij in het eerste kwartaal van 1940 bij vergelijkbare transacties gemiddeld heeft berekend, of, indien een vergelijkbare transactie niet aanwezig is, met een bedrag, dat ten aanzien van de te verrichten transactie gebruikelijk kan worden geacht. Indien bij den importeur een voorraad goederen van gelijke soort en hoedanigheid aanwezig is, die tegen verschillende prijzen zijn ingekocht, mag bij de berekening van den verkoopprijs worden uitgegaan van den gemiddelden inkoopprijs, onder in acht neming van de onderscheiden hoeveelheden. Op offerten en verkoopsfacturen inzake deze goederen moet het woord „Invoergoed” benevens den datum der prijsverhoging worden vermeld, tenzij dit reeds in prijscatalogi was geschied.

Wederverkoopers mogen het bedrag der prijsstijging doorberekenen; procentueele marges mogen dus *niet* worden gehandhaafd. Voor wederverkoopers geldt *niet*, dat zij een gemiddelden inkoopprijs voor hun voorraden goederen mogen berekenen; verkoopprijzen van ouden voorraad mogen op geen enkele wijze worden verhoogd. (E.V. 1/11/40, pag. 1352).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Akkerbouwproducten. Instelling van gewestelijke aankooporganisaties (Provinciale Inkoopcentrale van Akkerbouwproducten). Waar reeds een Gewestelijke Tarwe-Organisatie gevestigd was, is deze hierin veranderd. Het arbeidsterrein van de Tarwecentrale is verruimd tot alle akkerbouwproducten onder den naam van Nederlandsche Inkoopcentrale voor Akkerbouwproducten (N.I.C.A.), waaronder de gewestelijke organisaties (P.I.C.A.) ressorteeren. (E.V. 8/11/40, pag. 1375; Stct. Nos. 212 en 214).

Appelen. Alle bepalingen betreffende appelen zijn thans opgenomen in het „Tuinbouwbesluit 1940 (Appelen)”. Het voorhanden of in voorraad hebben van versche appelen in grootere hoeveelheid dan 500 K.G. is, behoudens voor kleinhandelaars of marktindiers aangesloten bij de Groenten- en Fruitcentrale en, evenmin voor hen, die van deze voorraad opgave aan de genoemde Centrale hebben gedaan, verboden. (E.V. 8/11/40, pag. 1376; Stct. No. 213).

Eieren. Regeling betreffende de verplichting van den eierhandel om zich bij de Centrale voor Eieren en Pluimvee te organiseeren („Eierregeling”). Verkoop en aflevering door den producent rechtstreeks aan den consument is voortaan, behoudens verleende ontheffing in verband met plaatselijke gebruiken, verboden. Verplichte uniforme administratie der aangeslotenen. Verpakken, sorteeren en schouwen door de handelaren moet op de door de Centrale voorgeschreven wijze geschieden. Bij de Voedertoewijzing zal t.z.t. rekening worden gehouden met het aantal eieren, dat de producent aan den, door de Centrale voor Eieren en Pluimvee, erkenden verzamelaar heeft afgeleverd. Omgekeerd zal ook een bepaalde voedertoewijzing verplichten tot het afleveren van een minimum aantal eieren. Vaststelling van maximumprijzen. (E.V. 25/10/40, pag. 1323; 1/11/40, pag. 1355; 8/11/40, pag. 1374; Stct. Nos. 205 en 215; V.B. No. 32).

Groenten- en fruitconserven. Beperkende bepalingen in den zin van art. 9 der Landbouw-Crisiswet 1933 ten aanzien van het bereiden, voorhanden en in voorraad hebben, verhandelen, afleveren en vervoeren van conserven van warmoezerijgewassen, landbouwerwten, fruit en zuidvruchten („Groentenconservenbesluit 1940”). Afleveringsverbod van 22 October 1940 tot 1 Augustus 1941 van groentenconserven in blik en gedroogde groente voor be- en verwerkers van warmoezerijgewassen, aangesloten bij de Groenten- en Fruitcentrale, tenzij, al dan niet onder voorwaarde, door genoemde Centrale ontheffing is verleend. (E.V. 25/10/40, pag. 1322; Stct. No. 206; V.B. No. 32).

Groententeelt (Zie ook E.-S.B. (1284) pag. 534). Bloemkweekers, aangesloten bij de Nederlandsche Siercentrale, kunnen een bijzondere vergunning verkrijgen tot het in hun bedrijf uitoefenen van de groententeelt. (E.V. 25/10/40, pag. 1322).

Lijnzaad. Regeling van de kwaliteit van lijnzaad voor den uitzaai 1941 en 1942. (E.V. 8/11/40, pag. 1376).

Melkpoeder. Het bereiden en opnieuw verpakken van melkpoeder is verboden (Crisis Zuivelbesluit 1940 Melkpoeder), tenzij, onder bepaalde voorwaarden, door bij de Zuivelcentrale aangesloten producenten. Voorraadvorming is beperkt, behoudens ten aanzien van bij winkeliers aanwezige voorraden, welke aan den consument mogen worden uitverkocht. Deze beperkende bepalingen gelden, tot nader order, niet voor de magere melkpoeder-soorten. (E.V. 8/11/40, pag. 1376; Stct. No. 214).

Mengvoerders. Nieuwe voorschriften nopens de samenstelling van mengvoerders voor rundvee, schapen en geiten, krachtens de Mengvoederbeschikking 1939. (E.V. 8/11/40, pag. 1376; Stct. No. 212).

Noodslachtingen. Regeling voor het verstrekken van vergunning voor noodslachtingen, resp. het verlenen van ontheffing van het slachtverbod en van de bestemming van het van noodslachtingen afkomstig vleesch. (E.V. 25/10/40, pag. 1323).

Rundveevoeder. Voor de periode van 11 November 1940-26 Mei 1941, zal een toewijzing, in eenmaal, van rundveevoeder plaats vinden. Bij de toewijzing zal rekening worden gehouden met den aard van het bedrijf, de ruwvoederpositie en de veebezetting voor elk bedrijf afzonderlijk. Hiertoe zullen de bedrijven in drie klassen worden ingedeeld naar gelang het aantal stuks vee en de oppervlakte bouw-, gras- en tuingrond. Hierbij ontvangen de bedrijven met een dichte bezetting — die dus gemiddeld minder ruwvoeder kunnen winnen — meer krachtvoeder in verhouding tot de anderen. Er wordt aangedrongen op uiterste zuinigheid, daar, ook indien er door een strengen winter een tekort aan ruwvoeder zou ontstaan, in geen geval in het voorjaar een extra hoeveelheid rundveevoeder zal kunnen worden verstrekt. (E.V. 1/11/40, pag. 1354).

Slachtgevogelte. (Zie ook E.-S.B. (1292) pag. 649). Aanvullende regeling aangaande het verbod om gevogelte af te leveren of aan te wenden in eigen bedrijf. Dit verbod is van toepassing op alle geslacht gevogelte, onverschillig of dit in vrieshuizen is opgeslagen, op eenigerlei andere wijze is verduurzaamd, of in onverduurzaamden toestand verkeert. (E.V. 25/10/40, pag. 1324; Stct. No. 205).

Suikerbieten. Beperkende regelen inzake het be- en verwerken, afleveren en vervoeren van suikerbieten, welke de bestaande, thans ingetrokken, bepalingen dienaangaande vervangen. (E.V. 1/11/40, pag. 1355; Stct. No. 210; V.B. No. 33).

Steunregeling aan suikerfabrieken, aangesloten bij de Akkerbouwcentrale, teneinde deze in staat te stellen een bepaald bedrag aan den bietenteler te kunnen uitbetalen. (Reglement Suikerbietensteun Oogst 1940). (E.V. 8/11/40, pag. 1376; Stct. No. 213).

Tuin- en Landbouwzaden. In het kader van het Teeltplan Akkerbouw oogst 1941 zal de teelt van tuin- en landbouwzaden voor zaaidoeleinden, binnen bepaalde grenzen en onder zekere voorwaarden, worden toegestaan. (E.V. 25/10/'40, pag. 1321).

Varkens. Wijzigingen van het Varkensbesluit 1940 inzake het voorhanden hebben van varkens. (E.V. 8/11/'40, pag. 1376; Stct. No. 214).

Voedertoewijzing aan pluimveehouders. Pluimveehouders, aan wie zgn. voedertoewijzingen zijn verstrekt, zullen in het vervolg bij het verkrijgen van een nieuwe toewijzing ook een aantal bonnen van het algemeen distributiebonboekje, welke voor het betrekken van eieren waren aangewezen, moeten inleveren. (E.V. 8/11/'40, pag. 1377).

Zee- en kustvisserij. Regeling tot het verlenen van steun aan reeders van zee- en kustvissersvaartuigen, benevens haringdrijfnetvissersvaartuigen, die daartoe moeten zijn aangesloten bij de Visscherij Centrale. De steun mag alleen worden aangewend voor de bestrijding van bepaalde kosten, dienende om het reederijbedrijf in stand te houden. (E.V. 1/11/'40, pag. 1356; Stct. No. 207).

Zoetwater- en drijfwantvisserij. Regeling tot het verlenen van steun aan zoetwater- resp. drijfwantvissers, die daartoe moeten zijn aangesloten bij de Visscherij Centrale. (E.V. 1/11/'40, pag. 1355; Stct. No. 207).

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Bakkerijproducten. Op 2 November is de distributie begonnen van bakkerijproducten, dat zijn alle voor menselijke consumptie geschikte artikelen, welke geheel of ten deele zijn gebakken uit tarwemeel, tarwebloem, roggemeel, roggebloem, rijstemeel, rijstebloem, boekweitmeel of gruttemeel. Het rantsoen, verkrijgbaar op een bon van de broodkaart of bloemkaart, zal voor de verschillende soorten bakkerijproducten in overeenstemming zijn met de hoeveelheid bloem of meel, die in een bepaald artikel pleegt te worden verwerkt.

Het invoeren van deze distributie houdt verband met de gebleken wenschelijkheid een extra-broodrantsoen toe te kennen aan jongens en meisjes tusschen 14 en 21 jaar. (E.V. 8/11/'40, pag. 1378; V.B. No. 33).

Brood van rogge-oogst 1939. Nadere regelingen, in verband met de distributie van brood en de in sommige streken van het platteland bestaande gewoonte der bakkers om rogge van een bepaalden oogst (hier 1939) van de boeren in ontvangst te nemen tegen de verplichting daarvoor gedurende een jaar op geregelde tijden een overeenkomstige hoeveelheid brood te leveren. (E.V. 8/11/'40, pag. 1378).

Diamant. Verplichte inschrijving van iedere verwerker, importeur of handelaar in diamant bij het Rijksbureau voor Diamant. Verplichte opgave van voorraden op 18 October aanwezig. Behoudens schriftelijke vergunning van den Directeur van genoemd bureau is het aan verwerkers, importeurs of handelaars verboden diamant in eigendom voorhanden of in voorraad te hebben, te koopen, te verkoopen, af te leveren, te ge- of verbruiken en te be- of verwerken (o.a. het zetten van diamant in sieraden). (E.V. 1/11/'40, pag. 1356).

Eieren. Instelling van de distributie van eieren. Aan de eierververkende industrieën zal, door de Meelcentrale, zoo noodig een toewijzing worden verstrekt. (E.V. 8/11/'40, pag. 1379; V.B. No. 34).

Kaas. Van de geblokkeerde kaasvoorraden (boven 500 K.G.) mag thans 25 pCt., met een minimum van 500 K.G., zonder speciale toestemming van de Zuivelcentrale worden verhandeld en vrijgegeven. (E.V. 8/11/'40, pag. 1380).

Meel en bloem. De bevoorrading van meel en bloem, dat bestemd is om tot „gebak” te worden verwerkt, zal

voortaan niet meer geschieden op basis van den omzet in 1939, doch op basis van het aantal ingeleverde consumentenbonnen, van brood- en bloemkaarten, in verband met de distributie van bakkerijproducten. (E.V. 8/11/'40, pag. 1379).

Non-ferro metalen. Regeling van den detail-verkoop van deze metalen. (E.V. 8/11/'40, pag. 1381).

Peulvruchten. Van 4 tot en met 18 November zijn verkoop en aflevering aan den consument voor alle soorten groene en grauwe erwten en spliterwten, capucijners, witte bonnen, bruine en andere soorten gekleurde bonnen, verboden ter voorbereiding van de distributie van peulvruchten, welke op 19 November een aanvang neemt. Aanvankelijk zullen slechts groene erwten en spliterwten en wellicht ook capucijners beschikbaar worden gesteld. (E.V. 8/11/'40, pag. 1377).

Schoenen. Van de verplichting tot inschrijving bij het Rijksbureau voor Huiden en Leder, voor schoenwinkeliers en grossiers in schoenen, wordt geen dispensatie meer verleend. Men kan zich alsnog vóór 31 October ter inschrijving aanmelden. (E.V. 1/11/'40, pag. 1356).

Verbandmiddelen. Beperkende bepalingen inzake de verkoop en aflevering van verbandmiddelen. Dispensatie wordt verleend aan bij het Rijksbureau voor Genees- en Verbandmiddelen ingeschreven ondernemingen voor verbandwatten, vette watten en houtwolwatten. Voor overige soorten is de verkoop beperkt tot gedeelten van de in het eerste halfjaar 1939 verkochte hoeveelheden. (E.V. 8/11/'40, pag. 1382).

Vleeschwaren. Verhoging van de toewijzingen van vleeschwaren aan alle stadia van den handel met totaal 10 pCt. in verband met het gewichtsverlies, dat bij deze artikelen door indroging ontstaat. Extra voorschot-toewijzing aan detaillisten, die uitsluitend gedurende de wintermaanden vleeschwaren (voornamelijk worstsoorten) verkoopen, mits zij die artikelen in vorige jaren eveneens hebben verkocht. (E.V. 8/11/'40, pag. 1381).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Goederenverkeer met het buitenland. Nadere regeling van het goederenverkeer met België. (E.V. 8/11/'40, pag. 1381).

Molestverzekering. Organisaties met het doel van wederkeerige verzekering der deelgenooten tegen eenigerlei vorm van molestschade, behoeven de goedkeuring van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën. (E.V. 8/11/'40, pag. 1383; V.B. No. 34).

Overmaking van in Duitschland belegd kapitaal. De overmaking naar Nederland van de tegenwaarde, verkregen bij vervreemding of delging van verschillende beleggingen en vorderingen in Duitschland, is op geen andere wijze mogelijk dan door bemiddeling van het Nederlandsch Clearinginstituut. Regeling van deze materie bij het zgn. „Geblokkeerde Marken-belastingbesluit 1940”, teneinde hierbij abnormale winsten te voorkomen. Bij de overmaking wordt een rijksbelasting geheven, door middel van inhouding bij de uitbetaling, ten bedrage van: 70 pCt. indien het overmaken plaats vindt vóór 1 Januari 1942; 60 pCt. indien het plaats vindt in 1942 en 40 en 20 pCt. indien dit resp. in 1943 of 1944 geschiedt. Nadere bepalingen inzake de term: beleggingen en vorderingen. (E.V. 8/11/'40, pag. 1383, 1385 e. v.; Stct. No. 214; V.B. No. 34).

VERKEER.

Evenredige vrachtverdeling. Opheffing van de Commissie van Advies voor de uitvoering van de wet op de evenredige vrachtverdeling in de binnenscheepvaart. (E.V. 8/11/'40, pag. 1385; Stct. No. 214).

BOEKBESPREKINGEN.

Welvaart en industrie in Nederland. Brochure van de Nederlandsche Stichting voor Statistiek, uitgegeven met medewerking van de Vereeniging „Nederlandsch Fabrikaat”. (Leiden 1940; H. E. Stenfert Kroese's Uitgevers Maatschappij N.V. Prijs f 0.45, 20 blz.).

Reeds jarenlang heeft de Nederlandsche landbouw in moeilijkheden verkeerd. Gedurende het afgelopen decennium was de landbouw bijna voortdurend onderwerp van staatszorg, en meermalen is de meening verkondigd, dat onze landbouw gedoemd was te verdwijnen, omdat het niet mogelijk was aan de overzeesche concurrentie het hoofd te bieden. Wij kunnen dankbaar gestemd zijn, dat dergelijke sombere klanken geen gehoor gevonden hebben en dat de Overheid integendeel juist gedurende de laatste jaren den landbouw heeft gestimuleerd. Van deze verstandige politiek plukken wij thans dagelijks, in figuurlijken zoowel als in letterlijken zin, de vruchten.

Maar de menschelijke geest heeft nu eenmaal een zekere voorliefde voor uitersten. Het is niet voldoende, dat de landbouw, onder den druk der omstandigheden, weer de waardeering begint te veroveren, waarop hij ongetwijfeld recht heeft, neen, reeds thans gaan stemmen op, die ons er van trachten te overtuigen, dat wij onze toekomst geheel op den landbouw dienen te baseeren. Zelfs wordt een enkele maal betoogd, dat onze industrie tot nu toe alleen met behulp van vervaagende protectie in het leven gehouden kon worden. De eenvoudige overweging, dat het toch niet mogelijk geweest zou zijn, ons hooge welvaartspeil te handhaven, indien, naast krachtigen steun aan den landbouw, ook de industrie beschermd had moeten worden, moge voldoende zijn om de onjuistheid der geciteerde beweringen in het licht te stellen, de juiste plaats van de industrie is daarmede nog niet aangegeven. Daarvoor is een rustig en objectief afwegen van de beteekenis van landbouw en industrie voor onze volkswelvaart noodig, gebaseerd op het uitgebreide statistische materiaal, dat voor dit vraagstuk bijeengebracht kan worden.

Het is een goede gedachte van de Nederlandsche Stichting voor Statistiek geweest deze taak op zich te nemen, en het is zeer zeker in het belang van een goede volksvoorlichting, dat zij er in geslaagd is, de resultaten van haar onderzoek op zoo heldere en beknopte wijze in haar brochure „Welvaart en industrie in Nederland” uiteen te zetten.

Reeds op de eerste bladzijden wordt ons duidelijk gemaakt, dat Nederland onder de industrielanden geen kwaad figuur slaat. Van de in een beroep werkzame bevolking blijkt 39 pCt. in de industrie en 20 pCt. in den landbouw werkzaam te zijn. Voor Duitschland, België en Denemarken zijn deze cijfers achtereenvolgens 40 en 29, 48 en 17, en 32 en 35. De beteekenis voor de welvaart van een land wordt echter niet uitsluitend bepaald door het aantal personen, dat er zijn levensonderhoud uit put, maar ook door de bijdrage tot het nationale inkomen. Hier blijkt de industrie een nog gunstiger figuur te slaan. Ca. 12 pCt. van het nationale inkomen is afkomstig van land- en tuinbouw, ongeveer 30 pCt. uit de industrie.

Zou de groote beteekenis van dit soort cijfers op zichzelf reeds de publicatie van een populair geschrift wettigen, de groote aantrekkelijkheid van „Welvaart en industrie in Nederland” ligt toch wel elders, nl. in de wijze, waarop de verbondenheid van onze industrie met ons volksbestaan en onzen bodem wordt aangetoond. Tot dit doel zijn de samenstellers afgeweken van de gebruikelijke indeeling der industrie in bedrijfstakken en hebben zij gezocht naar een indeeling, die de historische en geografische oorzaken van de ontwikkeling onzer industrie in het licht stelt.

Op grond hiervan komen zij tot de volgende groepeerings:

1. *Nijverheid, meer of minder geografisch gebonden.*
  - a. gebonden aan de vindplaats der grondstoffen, b.v. steenkolenmijnen.
  - b. verzorgingsindustrieën, als b.v. de gas- en electriciteitsindustrieën, welke gevestigd zijn in de onmiddellijke nabijheid der afnemers.
  - c. industrieën, welke samenhangen met andere bedrijfstakken, die geografisch gebonden zijn, b.v. de zuivel- en conservenfabrieken.
2. *Nijverheid, op andere wijze gebonden aan de bevolking.*
  - a. historisch gegroeid uit de oude ambachten, b.v. de textielnijverheid, glas- en aardewerkfabrieken, enz.
  - b. historisch gegroeid uit de betrekkingen met onze overzeesche gebieden, b.v. de cacao- en chocolade-fabrieken, de tabaksindustrie, de rijstpellerijen, enz.
  - c. samenhangende met levensgewoonten, b.v. klompenmakerijen, rijwielfabricage, en met speciale technische bekwaamheden: b.v. de radio- en gloeilampen-, diamant- en kunstzijde-industrieën.

Deze korte indeeling stelt de onmisbaarheid van onze industrie, niet alleen voor onze materiele welvaart, maar ook voor een ongestoorde ontwikkeling van onze beste volkseigenschappen, in een scherp daglicht. De brochure geeft nog meer: de vaak overdreven, even vaak onderschatte beteekenis onzer koloniën, zoowel als de ontwikkelingsmogelijkheden van landbouw en industrie vinden er een plaats, naast vele andere onderwerpen, welke in den tegenwoordigen tijd allerwege belangstelling genieten. Afzonderlijke vermelding verdienen daarbij nog de talrijke suggestieve en duidelijke afbeeldingen, welke volgens de iso-type methode zijn vervaardigd. Deze verleenen aan het werkje een eigen karakter.

Wij kunnen tenslotte onze indrukken, na lezing dezer brochure, wellicht het beste als volgt samenvatten:

De beteekenis van den landbouw voor onze volkswelvaart is niet uitsluitend in cijfers uit te drukken. Wij zien dit het beste in, wanneer wij ons trachten voor te stellen, hoe wij er thans zonder landbouw aan toe zouden zijn. Zelfs de best geoutilleerde industrie zou ons dan niet voor hongersnood kunnen behoeden. Dit feit moge ons echter niet uit het oog doen verliezen, dat de Nederlandsche landbouw niet meer in staat is groote hoeveelheden arbeidskracht te absorberen, zelfs al wordt de ontginning van woeste gronden met kracht ter hand genomen. Ook in handel en verkeer zal het aantal werkkrachten bezwaarlijk kunnen toenemen. Wil men dan ook in ons dichtbevolkte land werkgelegenheid scheppen, zoowel voor het groote jaarlijksche bevolkingsaccres, als voor het leger der werklozen, dan is „niet alleen handhaving van de Nederland-industrie, doch zelfs uitbreiding ervan noodig”.

P. DE WOLFF.

ONTVANGEN BOEKEN.

Das Cold door Georg Berg en Ferdinand Friedensburg. Die metallischen Rohstoffe, ihre Lagerungsverhältnisse und ihre wirtschaftliche Bedeutung, Heft 3 (Stuttgart 1940; Ferdinand Enke Verlag. Prijs R.M. 20.—. 248 blz.).

2 × 2 = 5, merkwaardige uitkomsten van cijfer- en getallencombinaties, door A. P. van Leeuwen. (Amsterdam 1940; H. J. W. Becht. 175 blz.).

Technische ontwikkeling en werkgelegenheid door Prof. Dr. J. Tinbergen. No. III der serie: Uit Leven en Wetenschap. (Amsterdam 1940; N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers-Maatschappij. Prijs geb. f 1.20. 111 blz.).

Algemeene handleiding voor de kostprijsberekening en de kostprijsadministratie in het boekdrukkersbedrijf, samengesteld door R. K. van den Berg en D. Kuyper Czn. Uitgave van de Federatie der Werkgeversorganisatiën in het Boekdrukkersbedrijf (Amsterdam 1940. Prijs voor niet-leden f 5.—. 151 blz.).

MAANDCIJFERS.
GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER
NEDERLANDSCHE GROOTBANKEN.

(In millioenen guldens)	31 Jul.	31 Aug.	30 Sept.	31 Oct.
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	54	73	55	42
Ned. schatkistpapier	302	358	425	475
	356	431	480	517
Ander overheidspapier	23	23	23	24
Wissels	21	8	5	4
Bankiers in binnen- en buitenland	60	59	60	61
Prolong. en voorsch. op effecten	92	84	88	83
	196	174	176	172
Debiteuren	242	232	223	212
Effecten en syndicaten	32	32	32	31
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	11	11
	285	275	266	254
Gebouwen	15	15	16	15
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	1	—	—
Belegde bestemmingsreserve	2	2	2	2
Effecten leendepot	14	14	14	14
	869	912	954	974
Passiva:				
Crediteuren	552	598	627	646
Wissels — eigen accept	6	3	2	2
„ — derden	—	—	—	—
	6	3	2	2
Deposito's op termijn	39	40	47	51
Kassiers en genom. daggeldleeningen	—	—	—	—
Diverse rekeningen	20	19	26	23
Bestemmingsreserve	2	2	2	2
Effecten leendepot	14	14	14	14
	633	676	718	738
Werkzaam kapitaal	236	236	236	236
Aandeelen kapitaal	170	170	170	170
Reserve	66	66	66	66
	236	236	236	236

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amster- dam	Arn- hem	Den Volle Eigen- dom	Haag Erf- pacht	Middel- burg	Rot- ter- dam	Zwolle
1933	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935	4.54	4.54	5.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936	4.58	4.69	4.63	4.87*	4.50	4.47	4.51
1937	4. —	4. —	4.04	4.34	4. —	4.12	4.03
1938	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
1939	3.76	3.80	3.82	4.08	3.83	3.93	3.63
Jan. 1939	3.50	3 1/2	3.75	4. —	4-3 1/2	3.35	3 1/2
Febr. „	3.50	3 1/2-4	3.75	4. —	4-3 1/2	3.57	3 1/2-3
Maart „	3.50	3 1/2	3.75	4. —	4-3 1/2	4. —	3 1/2
April „	3.50	3 1/2	3.75	4. —	4-3 1/2	3.70	3 1/2
Mei „	3.50	3 1/2	3.75	4. —	4-3 1/2	3.74	3 1/2
Juni „	3.50	3 1/2-4	3.75	4.25	4-3 1/2	4. —	3 1/2
Juli „	3.50	3 1/2-4	3.75	4. —	4-3 1/2	3.82	3 1/2
Aug. „	4. —	4. —	3.50	4. —	4-3 1/2	4. —	3 1/2
Sept. „	4.25	3 1/2	4. —	4.25	4. —	4.35	3 1/2-4
Oct. „	4.06	4. —	4. —	4.25	4. —	4.32	4
Nov. „	3.75	4 1/2	4.25	4. —	4-4 1/2	4.42	4
Dec. „	4.50	4 1/2	4.25	4. —	4-4 1/2	4.42	4
Jan. 1940	4.50	4 1/2	4.50	4.75	4-4 1/2	4.50	4 1/2
Febr. „	4.50	4. —	4.50	4. —	4 1/2	4. —	4 1/2
Maart „	4.12*	4. —	4.37*	4. —	4 1/2	4.23	4 1/2
April „	4.25	4. —	4.50	4. —	4 1/2	4.31	4.17
Mei „	4. —	4 1/2	4.37*	4. —	4 1/2	4.47	4.2
Juni „	4.75	4. —	4. —	4. —	4 1/2	4.50	4. —
Juli „	4.75	4-5	4.50	4. —	4 1/2	4.17	3.8
Aug. „	4.75	4	4.50	4.75	4 1/2-5	4.71	4.25
Sept. „	4.62*	4 1/2	4.50	4.75	4 1/2	4.82	3.97
Oct. „	4.31	4 1/2	4.50	4.37*	4 1/2	4.18	4.1

*) Op gebouwen deels 4 pCt., deels 3 1/2 pCt.; op landerijen 3 1/2 pCt.; *) Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen 3 1/2 pCt.; deels 4 pCt. *) Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen deels 3 1/2 pCt.; deels 4 pCt. *) Op landerijen 4 pCt.; op andere objecten 4 1/2 pCt. *) Niet ontvangen. *) Op landerijen 4 1/2 pCt.; op andere objecten 5 pCt.

STATISTIEKEN.

ZILVERPRIJS		GOUDPRIJS	
Londen *)	N. York *)	A'dam *)	Londen *)
5 Nov. 1940.. 23 3/8	34 3/8	5 Nov. 1940.. 2125	168/—
6 „ 1940.. 23 3/8	34 3/8	6 „ 1940.. 2125	168/—
7 „ 1940.. 23 3/8	34 3/8	7 „ 1940.. 2125	168/—
8 „ 1940.. 23 3/8	34 3/8	8 „ 1940.. 2125	168/—
9 „ 1940.. 23 3/8	—	9 „ 1940.. 2125	168/—
11 „ 1940.. 23 3/8	—	11 „ 1940.. 2125	168/—
13 „ 1939.. 23 3/8	34 3/8	13 „ 1939.. 2090	168/—
23 Aug. 1939.. 18 1/8	37 1/8	23 Aug. 1939.. 2110	148/6 1/8

*) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. *) In guldens per Kg. 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Disc. Wiss. 3	28 Aug. '39	Lissabon	4 11 Aug. '37
Bk. Bel. Bi. Eff. 3 1/2	28 Aug. '39	Londen	2 26 Oct. '39
Bk. Vrsch. in R.C. 3 1/2	28 Aug. '39	Madrid	4 29 Mrt. '39*)
Athene	6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B.	1 27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	4 21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	2 3 Jan. '39
Berlijn	3 1/2 9 Apr. '40	Praag	3 1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3 15 Mei '33
Brussel	2 1/2 25 Jan. '40	Rome	4 18 Mei '36
Boedapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3 17 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3.46 11 Mrt. '38
Dantzig	4 2 Jan. '37	Warschau	4 18 Dec. '37
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk.	1 1/2 25 Nov. '36
Kopenhagen	4 15 Oct. '40		

*) 3% voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.
*) Niet officieel bevestigd.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
5 Nov. 1940	1.88 1/8	75.26 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
6 „ 1940	1.88 1/8	75.35 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
7 „ 1940	1.88 1/8	75.35 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
8 „ 1940	1.88 1/8	75.35 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
9 „ 1940	1.88 1/8	75.26 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
11 „ 1940	1.88 1/8	75.35 1/2	30.14	43.67	44.85 1/2	3.81 1/2
Hoogste d.w.	1.88 1/8	75.19	30.11	43.63	44.81	3.81
Laagste d.w.	1.88 1/8	75.43	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	69.41	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling *)

Rijksmarken	75.60	31 Jan. '40	Deensche Kr.	36.40	22 April '40
75.63	5 Juni '40	Noorsche Kr.	42.80	22 April '40	
75.58	21 Juni '40	Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	
75.52	23 Juni '40	Tsjech. Kr.	—	—	
75.47	24 Juni '40	(oude schuld)	6.42	16 Aug. '40	
75.41	25 Juni '40	Tsjech. Kr.	—	—	
75.43	2 Juli '40	(nwe. schuld)	7.54	16 Aug. '40	
75.36	4 Aug. '40	Dinar (Joego-Slavie)	—	—	
Belga's	30.14	7 Aug. '40	(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40
Zw. Francs	42.77	13 Aug. '40	Dinar	—	—
43.56	11 Oct. '40	(nwe. schuld)	4.23	16 Aug. '40	
Lires	9.55	30 Sept. '39	Turksche	—	—
9.87	3 Sept. '40	Ponden	1.45 1/2	29 Dec. '39	

*) Te beginnen met den laatsten datum van vaststelling vóór 1 April 1940 of den eersten datum van vaststelling, indien de eerste clearingkoers na 1 April 1940 was vastgesteld.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	31 Oct. 1940	7 Nov. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	f 3.000.152,64
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 355.638,77	„ 96.722,85
Voorschotten op ult. September aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondb. en der gem. fondsbel., alsmede opp. op die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië*)	„ 111.477.428,85	„ 115.196.468,13
Idem aan Suriname *)	„ 9.756.984,58	„ 9.756.984,58
Kasvord. wegens credietverstrekking a. h. buitenland	„ 76.112.344,70	„ 75.048.769,83
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijkscomptabellen	„ 66.030.564,84	„ 66.763.043,32
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds *)	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen *)	„ 10.480.529,92	„ 11.661.790,97
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 15.000.000,—	—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	„ 5.325.798,16	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	„ 176.551.000,—	f 171.357.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 872.800.000,—*)	„ 936.600.000,—*)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	„ 28.972.192,50	„ 28.764.442,—
Schuld op ult. September '40 aan de gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede opp. op die bel. en op de vermogensbelasting	„ 4.935.457,51	„ 4.935.457,51
Schuld aan Curaçao *)	„ 159.477,08	„ 142.408,92
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds *)	„ 1.053.583,68	„ 3.030.827,81
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. *)	„ 206.287.718,94	„ 209.030.516,52
Id. aan andere Staatsbedrijven *)	„ 9.000.000,—	„ 9.000.000,—
Id. aan div. instellingen *)	„ 161.390.476,66	„ 162.261.159,53

*) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. *) Rechtsstreeks bij De Nederlandsche Bank f 131.000.000,— *) Idem f 169.000.000,—

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	4/9 Nov. '40		9 Nov. 1940	28 Oct./2 Nov. '40		2 Nov. 1940
		Laagste	Hoogste		Laagste	Hoogste	
Officieel:							
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½	4.03½	4.03
Parijs	Fr.p.£	—	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr.p.£	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95	16.90
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47	4.45
Buenos Aires	Pes.p.£	16.90	17.13	17.01½	16.90	17.13	17.01½
Niet-Officieel:							
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr.p.£	525	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p.£	—	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75	19.75
Hongkong	d. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	T£ p. £	515	515	515	515	515	515
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20	100.—
Madrid	Pt.p. £	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70	37.70
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—	—
Shanghai	d. p. \$	3.91	3.94	3.91	3.82	4.—	3.94
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18	28.18

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mh.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
5 Nov. 1940	4.03½	—	40.05	—
6 " 1940	4.04	—	40.05	—
7 " 1940	4.04½	—	40.05	—
8 " 1940	4.03½	—	40.05	—
9 " 1940	4.03½	—	40.05	—
11 " 1940	—	—	—	—
13 " 1939	3.93½	2.23½	40.10	53.09
Muntpariteit	4.86	3.90½	23.81½	40½

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 11 November 1940.

Activa.

Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 161.503.970 Bijbank. " 60.470 Agentsch. " 344.750	f 161.909.190
Papier op het Buitenland	f 300.000	300.000
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgelopen	—	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 149.994.617 1) Bijbank. " 3.976.313 Agentsch. " 48.197.376	f 202.168.306
Op Effecten enz.	f 201.172.240 1)	201.168.306 1)
Op Goederen en Ceelen	" 996.066	15.000.000
Voorschotten aan het Rijk	—	48.615.932
Munt en muntmateriaal	—	4.500.000
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.119.878.616	89.209.284
Zilveren munt, enz.	" 14.713.854	f 1.656.295.182
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfond.	" 48.615.932	—
Gebouwen en meubelen der Bank	" 4.500.000	—
Diverse rekeningen	" 89.209.284	—
	f 1.656.295.182	—
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	—
Reservefond.	" 4.454.251	—
Bijzondere reserves.	" 13.494.514	—
Pensioenfond.	" 10.920.788	—
Bankbiljetten in omloop	" 1.419.425.390	—
Bankassigatiën in omloop	" 299.516	—
Rek.-Courant } Van het Rijk f — saldo's } Van anderen " 181.705.109	—	5.995.614
Diverse rekeningen	" 5.995.614	—
	f 1.656.295.182	—

Beschikbaar metaalsaldo f 494.062.227
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is 1.235.155.560
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht 155.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeischte schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dekings-perc.
11 Nov. '40	1.119.879	1.419.425	182.005	494.062	± 71
5 " '40	1.116.552	1.421.949	191.878	485.776	± 70
28 Oct. '40	1.123.083	1.378.495	175.136	517.109	± 73
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechstr.	Beleeningen	Papier op het buitl.	Div. reken. (act.)
11 Nov. '40	161.909	155.000	202.168	300	89.209
5 " '40	187.913	181.000	197.994	300	91.054
28 Oct. '40	118.983	112.000	204.088	300	78.141
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash” ¹⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certificaten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
9 Oct. '40	19.043,7	19.032,3	319,3	8,0	—
2 " '40	18.965,1	18.953,3	328,0	5,6	—
25 Sept. '40	18.855,1	18.843,3	347,5	4,6	—
18 " '40	18.767,7	18.756,3	344,4	4,1	—
11 " '40	18.682,7	18.671,3	340,8	5,2	—
4 " '40	18.642,8	18.631,3	322,8	5,5	—
28 Aug. '40	18.573,8	18.562,0	348,4	3,8	—
21 " '40	18.498,8	18.487,0	354,1	3,1	—

Data	Belegd in U.S. Gov. Sec.	F.R. Notes in circulatie	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud-dekings-perc. ²⁾	Dekings-perc. ³⁾
9 Oct. '40	2.399,1	5.479,4	16.080,3	137,6	89,8	—
2 " '40	2.423,6	5.464,2	16.064,8	137,6	89,6	—
25 Sept. '40	2.433,6	5.407,0	16.020,6	137,6	89,6	—
18 " '40	2.433,6	5.395,9	15.963,5	137,6	89,5	—
11 " '40	2.433,6	5.393,9	15.877,5	137,6	89,4	—
4 " '40	2.433,6	5.390,8	15.825,1	137,6	89,4	—
28 Aug. '40	2.441,7	5.334,2	15.826,8	137,6	89,4	—
21 " '40	2.445,9	5.309,9	15.793,5	137,6	89,3	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito.

4) Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN, AANGESLOTEN BIJ HET FEDERAL RESERVE STELSEL.

Data	Aantal leening.	Disconto's en beleen.	Beleggingen	Reserve bij de F. R. Banks	Totaal deposito's	Waarvan tijds deposito's
2 Oct. '40	1	8.785	15.544	11.646	36.453	5.359
25 Sept. '40	1	8.689	15.477	11.616	36.194	5.352
18 " '40	1	8.692	13.592	11.490	36.239	5.355
11 " '40	—	8.665	13.629	11.471	36.207	5.360
4 " '40	—	8.566	15.622	11.418	35.965	5.358
28 Aug. '40	1	8.509	15.648	11.449	35.995	5.340
21 " '40	1	8.509	15.671	11.348	35.871	5.346
14 " '40	—	8.506	15.615	11.254	35.735	5.336
7 " '40	2	8.492	15.609	11.212	35.592	5.335
31 Juli '40	1	8.517	15.461	11.449	35.745	5.320
24 " '40	1	8.514	15.433	11.526	35.812	5.314
17 " '40	1	8.517	15.226	11.729	35.877	5.316
10 " '40	—	8.461	15.222	11.660	35.726	5.321
2 " '40	1	8.462	15.124	11.636	35.639	5.331
26 Juni '40	1	8.435	15.142	11.669	35.676	5.312
19 " '40	—	8.444	15.156	11.595	35.604	5.306
12 " '40	—	8.469	15.192	11.429	35.644	5.311
5 " '40	1	8.435	15.092	11.308	35.396	5.318
29 Mei '40	1	8.475	15.049	11.203	35.318	5.312
22 " '40	—	8.562	14.982	11.196	35.268	5.312
15 " '40	1	8.643	14.949	11.050	35.146	5.315

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheime	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen
31 Oct. 1940	77,7	204,7	13.069,5	30,8
23 " 1940	77,8	227,8	12.411,5	16,5
15 " 1940	77,5	252,3	12.809,3	16,3
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rehg.-Crt.	Diverse Passiva
31 Oct. '40	55,6	1.857,9	12.937,3	1.609,8	556,4
23 " '40	53,9	1.611,0	12.101,4	1.628,2	534,7
15 " '40	55,8	1.726,7	12.352,7	1.870,1	525,0
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other securities Disc. and Advances	Securities
7 Nov. '40	800	593.490	36.750	3.100	21.490
30 Oct. '40	720	591.570	38.670	3.000	23.280
23 " '40	700	593.230	37.010	2.780	21.240
16 " '40	680	597.720	32.520	5.390	21.550
23 Aug. '40	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334

Data	Gov. Sec.	Public Depos	Other Deposits Bankers	Other Acc.	Reserve	Dekings-perc. 1)
7 Nov. '40	136.410	12.940	118.230	49.430	37.290	20,7
30 Oct. '40	130.040	18.250	108.000	51.510	39.110	22,0
23 " '40	137.350	23.690	105.140	52.340	47.470	20,7
16 " '40	139.000	19.850	109.150	52.240	32.950	18,2
23 Aug. '40	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0